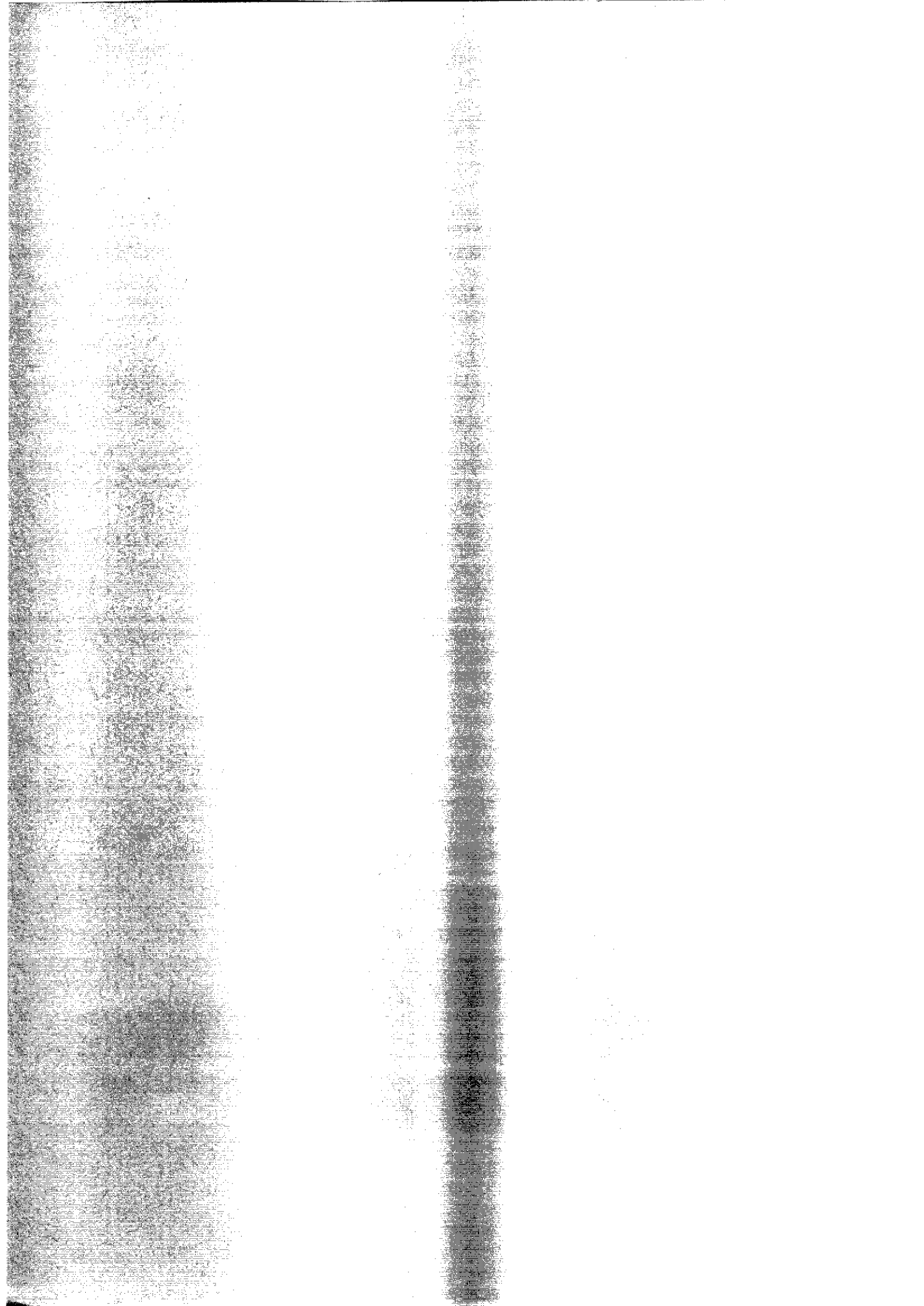

1.108

Precedents d'una banca ètica a Catalunya

**Oriol Alsina
Roger Sunyer
Gener 1999**

SUMARI

Introducció	1
I. EXPERIÈNCIES NO-REEIXIDES	
1. Els problemes del crèdit cooperatiu	
1.1 El crèdit cooperatiu a Catalunya	3
1.2 La crisi de les caixes rurals	5
1.3 Els intents de d'integració	
1.3.1 Caixa de Crèdit Mutual	11
1.3.2 Inbercop	14
2. Associació per la Banca Social i Ecològica (ABSE)	21
3. Valoració	26
II. EXPERIÈNCIES ACTUALS	
4. Experiències dins el crèdit cooperatiu català	
4.1 Situació actual de les cooperatives de crèdit	28
4.2 Les seccions de crèdit	30
4.3 Iniciatives recents	
4.3.1 COOP-57	31
4.3.2 Caixa Llobregat-Anoia	34
5. Banca solidària	
5.1 Acció Solidària Contra l'Atur	36
5.2 EDCS	40
6. Colonya Caixa Pollença i Fundació Engrunes	46
7. Fons d'inversió ètic "Intermón"	47
8. Deute benèfic	49
Conclusions	51

Introducció

La Fundació Jaume Bofill va encarregar-nos el primer semestre de 1998 l'elaboració d'un Informe sobre la Banca Ètica a Europa. Aquest va posar de relleu l'existència i solidesa d'un bon nombre de bancs ètics en països del nostre entorn proper com ara França, Anglaterra o Itàlia. Una reacció lògica de qualsevol lector seria preguntar-se si existeix alguna institució similar a casa nostra i si mai ha existit en el passat. Aquest segon informe pretén respondre a aquests interrogants.

A Catalunya no existeix ni ha existit fins ara cap banc ètic. Caldria, però definir abans què entenem exactament per un banc ètic.

Un banc ètic seria tota aquella entitat de crèdit¹ el principi de la qual és operar segons un concepte de rendibilitat que compatibilitzi rendiment social i rendiment financer. Una banca ètica seria una banca que actua segons principis ètics, seria una aplicació en definitiva de la moral cívica a la banca, una modelació dels valors ciutadans (tals com la llibertat, no explotació, solidaritat, per exemple) a l'actuació bancària. L'ètica cívica fa referència als valors, principis i actituds que els membres d'una societat consideren propis d'una societat justa². Una banca ètica seria la modelació d'aquests valors ciutadans a l'actuació de l'àmbit bancari. Una modulació que s'institucionalitza mitjançant codis, comitès o assessories ètiques segons els casos³, però procedeix, sens dubte, del diàleg, l'argumentació, la convicció i la reflexió dels afectats per l'activitat d'una entitat de crèdit (accionistes, directors, treballadors, socis, consumidors, etc.) sobre com hauria de ser aquesta per assolir els reptes a partir dels quals pugui presentar un alt grau de legitimitat social.

Davant la inexistència d'experiències de banca ètica, hem eixamplat els criteris per incloure-hi aquelles experiències que més s'hi acosten. En aquest sentit una opinió força extesa planteja que, de fet, els bancs ètics assumeixen allò que haurien de fer les caixes d'estalvi⁴. Efectivament, fóra

¹ Una entitat de crèdit és un tipus d'entitat financera que es defineix com a "tota empresa que tingui com a activitat típica i habitual rebre fons del públic, en forma de dipòsit, préstec, cessió temporal d'actius financers o d'altres anàlegs, que comportin l'obligació de la seva restitució, aplicant-los per compte propi en la concessió de crèdits o operacions de naturalesa anàloga" (Llei 26/1998). Al nostre país existeixen tres tipus d'entitat de crèdit: els bancs, les caixes d'estalvi i les cooperatives de crèdit. Són els tres tipus d'entitat que poden captar estalvi sense cap limitació.

² CORTINA, A. (coord): *Ètica y empresa: una visión multidisciplinar*.- Madrid: Visor; Argenteria. 1997.

³ Per veure casos concrets de Bancs Ètics veure ALSINA, O.; SUNYER, R.: *Informe sobre la Banca Ètica a Europa*.- Barcelona: Fundació Jaume Bofill (Finestra Oberta), 1998.

⁴ L'origen de les caixes d'estalvis està lligat històricament a les institucions de tipus benèfic, especialment dels monts de pietat. El concepte més modern de caixa d'estalvis apareix a Europa, particularment a Gran Bretanya, a la segona meitat del segle XVIII. Aquest concepte es fonamenta en el pensament de Jeremy Bentham (1748-1832), la filosofia del qual consisteix a considerar les caixes d'estalvi com un instrument de millora de les condicions de vida de les classes treballadores, mitjançant la remuneració de l'estalvi i creant un nivell de seguretat econòmica superior. A principis del segle XIX, canalitzen els estalvis de l'obrer i de les classes mitges, que no es veuen representades per l'activitat de la banca privada, més orientada cap a l'alta burgesia i la noblesa i sobretot cap a les empreses que donen grans beneficis a curt

bo recordar que, si bé en el seu origen tenien la consideració d'entitats benèfico-socials, la pràctica equiparació de l'activitat de les caixes d'estalvi a la de dels bancs convencionals ha desvirtuat el seu sentit original⁵.

Contràriament, hem optat per parlar de l'evolució del crèdit cooperatiu català perquè les cooperatives de crèdit són els instruments financers tradicionalment vinculats al suport i promoció de les cooperatives i aquestes comparteixen encara una sèrie de principis claus amb la banca ètica⁶.

Les cooperatives de crèdit no només compleixen una funció econòmica important de recolzament de diversos àmbits cooperatius i de l'economia social, sinó que són legalment part integrant del sistema bancari, junt amb els bancs privats i les caixes. És per aquest motiu que diferents bancs ètics europeus han escollit la cooperativa de crèdit com a fórmula idònia, i a la vegada realista⁷, per exercir la seva activitat. Com més s'eixampla l'àmbit d'una cooperativa de crèdit, més es podria considerar que s'acosta a la idea de banca ètica. Per tant, si bé fem esment a les caixes rurals, les seccions de crèdit i les caixes professionals i populars, hem volgut emfasitzar sobretot els intents d'integració, en els quals es cercava un instrument financer que donés servei a tot el conjunt del cooperativisme i no tan sols a un sector en concret.

En resum, l'objectiu d'aquest informe és veure experiències que podríem considerar precedents a l'existència d'una banca ètica a Catalunya i, en la mesura del possible, tractar d'esclarir les causes que explicaren el seu fracàs. En general, existeix poca bibliografia respecte aquestes experiències, entre d'altres motius perquè el final d'alguna d'elles fou força traumàtic. Així doncs, ens hem basat també en les explicacions de testimonis directes que les van viure, essent conscients que aquest fet pot haver incidit en el grau de parcialitat de l'informe.

termini. La transformació de les caixes d'estalvi prové de la pèrdua de vigència del caducat concepte de beneficiència, l'aparició del sistema d'assegurances socials i la progressiva importància de l'estalvi popular, alhora que d'una equiparació pràctica de les operacions de les caixes a la majoria de negociacions efectuades per la banca. Per a una informació detallada i extensa vegi's: RIBAS I MASSANA, A.: Les Caixes d'estalvis a Catalunya. Estructura i funcions.- Barcelona: Publicacions de la Fundació Jaume Bofill, 1982.

⁵ Cal constatar, però, que hi ha qui pensa que les caixes d'estalvi podrien recuperar aquest sentit original mitjançant un voluntat política consensuada que reorientés el paper de les caixes en el conjunt del sistema bancari.

⁶ En principi, aspectes com l'ús no especulatiu del diner, l'equitat i la democràcia en l'estructura i la gestió, la utilitat social, la participació. Vegi's: HERNANDEZ, S.: Parlem de cooperatives.- Barcelona: Edicions Raima, 1998.

⁷ El capital social mínim requerit per a la creació d'un banc són 3000 milions. En el cas de les cooperatives de crèdit és, com a màxim, de 800 milions.

I. EXPERIÈNCIES NO REEIXIDES

1. Els problemes del crèdit cooperatiu

1.1 El crèdit cooperatiu a Catalunya

Una breu classificació

El "crèdit cooperatiu" està format per dos tipus d'entitats diferents: les cooperatives de crèdit i les seccions de crèdit de les cooperatives. Segons quin sigui el seu àmbit d'actuació, les cooperatives de crèdit es subdivideixen en caixes rurals, d'una part, i en cooperatives de crèdit professionals i populars de l'altra.

Les caixes rurals són cooperatives de crèdit especialitzades en el sector rural. Financen activitats agrícoles, forestals, ramaderes i pesqueres, així com empreses vinculades a la indústria agroalimentària. Depenent de quin sigui el seu àmbit geogràfic, distingim entre caixes rurals locals, comarcals o provincials.

La importància i especificitat de les caixes rurals ha provocat que la resta de cooperatives de crèdit sovint siguin conegudes com a "cooperatives de crèdit no rurals". Aquestes es divideixen en les caixes professionals, d'orientació gremial i vinculades a cooperatives o col·legis professionals, i les caixes populars, formades per cooperatives de totes les branques i els socis d'aquestes.

Com el seu nom indica, les seccions de crèdit no són entitats amb personalitat jurídica independent sinó que formen part d'una cooperativa. Realitzen una funció d'intermediació financera que està limitada, per llei, a la pròpia cooperativa i als seus socis. Qualsevol tipus de cooperativa, excepte les cooperatives de crèdit, pot crear i regular una secció de crèdit, tot i que en la pràctica són quasi exclusivament les cooperatives agràries de determinades comunitats autònomes, Catalunya entre elles, les que han desenvolupat seccions de crèdit pròpies.

El crèdit cooperatiu en perspectiva

El pes econòmic del crèdit cooperatiu espanyol respecte al conjunt del sistema bancari ha estat i segueix essent reduït en termes quantitius. A finals de 1997⁸, les 95 cooperatives de crèdit existents⁹ representaven una

⁸ Dades a 31.12.97. Anuario de la Unión Nacional de Cooperativas de Crédito (UNACC), 1998.

quota de mercat del 9% pel què fa al nombre d'oficines, un 7% dels dipòsits bancaris i un 4,6% del total de crèdits concedits. Aquests percentatges representen un actiu total de 4,6 bilions de pessetes, uns recursos propis de 360.347 milions, uns beneficis de més de 55 mil milions i unes 3.500 oficines obertes amb una plantilla de 12.747 treballadors que donen servei a un xic més d'un milió de socis.

Pel que fa a Catalunya, la importància actual del crèdit cooperatiu és encara menor que a la resta de l'Estat. El conjunt de les sis cooperatives de crèdit catalanes representen un actiu total de 128.876 milions, uns recursos propis de 360.347 milions i uns beneficis de 1.126 milions. Hi ha 30 oficines obertes, una plantilla de 268 treballadors i uns 55.000 socis. A aquestes xifres caldria afegir-hi els 60.000 milions gestionats per les seccions de crèdit de les cooperatives agràries, les quals tenen ja un notable pes específic dins el crèdit cooperatiu català.

A la resta d'Europa¹⁰ el crèdit cooperatiu ha assolit un nivell d'organització, presència i potència econòmica que sovint no és prou conegut o valorat. A tall d'exemple, estadístiques oficials de la Comissió Europea posen de relleu que més de la meitat d'establiments de crèdit reconeguts de la Unió Europea són bancs cooperatius.

En termes qualitius, l'impacte del crèdit cooperatiu esdevé molt més rellevant. A part de constituir una peça important per a la subsistència del sector cooperatiu i d'altres entitats de l'economia social, les cooperatives de crèdit tradicionalment han jugat un paper important com a finançadores a llarg termini de sectors econòmics específics, com el sector agrari, i d'un tipus concret d'empreses com les PIMES.

Es tracta d'un crèdit cooperatiu eminentment agrari, ja que les caixes rurals constitueixen més del 85% del conjunt de cooperatives de crèdit de l'Estat Espanyol. El crèdit cooperatiu no rural mai ha acabat de desenvolupar-se de forma significativa, mostrant a més una forta concentració geogràfica en les províncies de Guipúscoa (73%) i València (10%), que respon al gran pes específic de la coneguda Caja Laboral Popular de Mondragón i, en menor grau, de Caixa Popular a València.

És per aquest motiu que, a l'hora d'avaluar els problemes del crèdit cooperatiu, ens hem centrat en l'anàlisi de la crisi viscuda per les caixes rurals durant la dècada dels vuitanta. El nombre de caixes professionals i populars no tan sols ha estat sempre relativament escàs, sinó que a Catalunya s'ha mantingut més o menys constant en els darrers vint anys. Els principals factors explicatius d'aquest estancament són comuns al cas de les caixes rurals i és, en definitiva, l'evolució d'aquestes la que ens ha

⁹ 86 caixes rurals i 9 caixes professionals i populars.

¹⁰ Sobretot en països com Alemanya, Holanda o França. Per a més informació vegeu PALOMO ZURDO, R.J.: La Banca Cooperativa en Europa.-Unión Nacional de Cooperativas de Crédito-AECR, 1995

dut a incloure el crèdit cooperatiu en aquest capítol d'“experiències no-reeixides”.

1.2 La crisi de les caixes rurals

Origen i evolució

La progressiva desaparició de les caixes rurals catalanes s'emmarca en la crisi que aquest tipus d'entitats van viure a tot l'Estat Espanyol en la dècada dels vuitanta. El resultat fou el pas de les onze caixes rurals existents¹¹ l'any 1980 a les tres actuals. Per entendre plenament aquest procés cal delimitar primer la funció econòmica que han realitzat les caixes rurals des del seu origen, i com aquesta ha anat evolucionant en el temps.

Les caixes rurals apareixen a Espanya a principis de segle¹² impulsades pels ideals catòlics i seguint el model alemany de crèdit rural de Guillem Raiffeisen. Molt esquemàticament, aquest model es basa en els següents punts:

Concepte	Model RAIFFEISSEN
ÀMBIT BENEFICIARIS ADMINISTRACIÓ CRÈDIT ALS DIRIGENTS DESTINATARIS CAPITAL INICIAL DURACIO PRÈSTECES CONTRACTAR DIPÒSITS	Local(Parròquia o terme municipal) Només socis de la cooperativa Gratuïta, honorífica Permès Agricultors, rural Solidaritat socis Llarg termni Curt termini

¹¹ Caixes Rurals Provincials de Lleida, Reus, Girona, Barcelona. A nivell comarcal o local: C.R.del Prineu, C.R de la Cooperativa Avícola de Reus, C. R. de Vilanova i la Geltrú, C.R de Guissona, C.R. d'Almenar, C.R. Segre-Cinca i C.R. de Castellidans.

Caixa Rural de Guissona, Caixa Rural de Castellidans i Caixa Rural Segre-Cinca.

¹² La primera caixa rural de l'Estat es constituí l'any 1901 a Amusco, per iniciativa de l'Església. Vegi's: SANCHIS, J.R.: El crédito cooperativo en España.- València: CIRIEC, 1997.

El model de caixes rurals ha anat evolucionant des d'aleshores, equiparant-se el seu funcionament cada cop més al de bancs i caixes d'estalvi. Aquesta dinàmica liberalitzadora del conjunt del sistema bancari espanyol comença a partir de 1973 i es consolida durant la transició amb els Pactes de la Moncloa. És justament a partir de 1977 que la liberalització s'aplica per primer cop a les cooperatives de crèdit, en un llarg procés que queda interromput per la crisi del sector però que, un cop reiniciat l'any 1985, ha durat fins els nostres dies. Tot i les transformacions legals viscudes, les caixes rurals han mantingut fins fa ben poc¹³ una limitació significativa: només podien realitzar operacions actives¹⁴ amb els seus socis¹⁵.

Aquest fet es considera, junt amb la seva concentració en el finançament d'activitats agràries, un factor inherent a les caixes rurals que explica el seu escàs creixement i la seva vulnerabilitat en èpoques de males collites. Val a dir, però, que sovint hi ha hagut un fort desfassament entre allò que fixa la llei i la pràctica. Quan una persona que no formava part de la cooperativa volia demanar un préstec, existia la possibilitat d'inscriure-la amb una aportació de capital simbòlica a una cooperativa fantasma, amb personalitat jurídica però inactiva, convertint-se autòmicament aquesta persona en soci i quedant-ne justificat el préstec. El resultat d'aquesta suposada irregularitat, no de forma però sí de fons¹⁶, ha estat que les caixes rurals han pogut deixar diners al món rural en la seva concepció més àmplia, quelcom que sembla prou lògic si tenim en compte que en alguns casos les caixes rurals eren les úniques entitats de crèdit que hi havia en un poble. Pel que fa a les operacions passives¹⁷, si bé la llei no ho especifica, sempre s'ha sobrentès que podien dirigir-se també a qualsevol persona natural o jurídica no sòcia.

La crisi

A nivell estatal, la crisi es formalitza a partir de 1983 en els problemes viscuts per la caixa rural provincial de Jaén. Els problemes s'estenen i acaben per afectar un nombre elevat d'institucions, entre les quals s'inclouen les caixes rurals de Reus i de Girona. L'intent de reconduir aquesta situació per part del Govern amb l'aportació de 23.000 milions en ajudes no va impedir que 19 noves caixes rurals entressin en crisi, com és

¹³ La llei General de Cooperatives de 1987 introdueix la possibilitat en les cooperatives de crèdit de realitzar operacions actives amb no socis fins a un 15% dels recursos totals de l'entitat. Aquest percentatge s'amplia el 1989 al 50% actualment vigent.

¹⁴ Concedir préstecs.

¹⁵ Cooperatives agràries, de treball associat i qualsevol entitat col·lectiva que preferentment realitzi operacions al camp, així com els socis s'aquestes societats. Llei 4/1983 del 9 de Març de Cooperatives de Catalunya.

¹⁶ Com assenyala Rafael Molins a "Caixes Rurals", en la revista *Cooperació Catalana*, núm. 26. De fet, la llei catalana de cooperatives de 1983 és prou ambigua al respecte, al limitar les operacions actives "als socis i el finançament encaminat al millorament de la vida en en el medi rural".

¹⁷ Captació d'estalvi a través dels diferents dipòsits.

el cas a casa nostra de la de Vilanova i La Geltrú. Com a resposta a aquesta greu situació s'aprova un pla de sanejament del sector a cinc anys.

Aquest intent de sanejar la delicada situació econòmica de moltes cooperatives de crèdit agràries es concretà en tres tipus d'actuació: la concessió de crèdits extraordinaris a càrrec dels Pressupostos Generals de l'Estat, la firma d'un conveni d'associació entre el Banc de Crèdit Agrícola (BCA) i 69 caixes rurals i, en menor grau, la utilització del Fons de Garantia de Dipòsits, que havia estat creat el 1982.

Amb la firma del conveni BCA-Caixes Rurals, el Govern imposava a les caixes rurals fortes mesures de control com l'obligació de realitzar auditories i una quantificació dels desequilibris financers, així com l'adopció de mesures per part de la Comissió Delegada d'Assumptes Econòmics, el Banc d'Espanya i el Fons de Garantia de Dipòsits. La contrapartida que obtenien les caixes rurals era la canalització a través de les seves oficines del crèdit agrícola oficial (ajudes, subvencions). Tanmateix, la iniciativa no va acabar de prosperar. L'any 1987 un grup de caixes rurals denunciaven el conveni d'associació per l'excessiu predomini exercit per l'Administració, a través del BCA. S'estableix una negociació per crear un nou acord que no va reeixir. Només un petit grup de caixes rurals, les de menor pes econòmic, van seguir en el grup financer del BCA. El pla de sanejament a cinc anys es va aturar, en entendre el Banc d'Espanya i el Fons de Garantia de Dipòsit que no assoliria els seus objectius. Davant la resistència de les caixes rurals a acceptar canvis radicals en els seus òrgans de gestió i una estricta disciplina financera per superar el seu fort endeutament, el Banc d'Espanya decideix que la millor opció és la venda a bancs i caixes de les caixes rurals més problemàtiques. L'any 1990 es constitueix el Banc Cooperatiu Espanyol (BCE) en societat amb el DG Bank Alemany, que aportà el 15% dels 3000 milions de capital fundacional, en un segon intent de crear una central bancària del crèdit cooperatiu espanyol. Actualment, el BCE segueix sent operatiu i compta ja amb la majoria de caixes rurals.

Les solucions que es van intentar aplicar, malgrat el seu poc èxit, ens donen una primera orientació sobre el tipus de problemes que van dur les caixes rurals a la crisi i que, en general, han condicionat l'evolució de totes les cooperatives de crèdit.

En primer lloc hem de parlar de l'estructura. Per la pròpia configuració de les cooperatives de crèdit, en alguns casos una mateixa persona o grup de persones han estat alhora clients i "propietaris" (coincidència de directius entre les pròpies caixes rurals i les cooperatives agràries, per exemple), generant una gestió confosa i una actuació no sempre ortodoxa¹⁸. Algunes

¹⁸ Martín Mesa, citat per Conrad Balaguer a "El cooperativisme català". *Cooperació Catalana*.

dels crèdits concedits no eren ben instrumentats donat que obviaven qüestions bàsiques de viabilitat financera. El fet que durant força temps no existís l'obligació d'encarregar auditories externes hauria accentuat aquest fenomen.

Aquesta suposada discrecionalitat en la concessió de crèdits no hauria d'haver suposat un greu problema¹⁹ si no hagués estat acompanyada per una manca de garanties i una excessiva concentració de riscos.

Molts autors assenyalen la concentració de risc com la principal causa de la crisi. En efecte, la imposició legal de prestar diners només als socis vincula les caixes rurals a les fluctuacions cícliques que pateixen tradicionalment les activitats agràries. En èpoques de males collites, molts agricultors no podrien tornar els crèdits i la morositat augmentaria. Tanmateix, d'altres autors valoren negativament la concessió de préstecs a activitats diferents a les agrícoles i destaquen el coneixement profund del sector agrari i la proximitat al client com a principals avantatges competitius de les caixes rurals. Des d'aquest punt de vista, una diversificació excessiva també podria arribar a ser perjudicial. A més, quan les caixes rurals, per evitar el risc, reduïen el seu volum de préstecs i col·locaven la seva tresoreria en altres institucions financeres o en el mercat interbancari, aquells recursos provinents del camp no retornaven al camp. Sigui com sigui, fóra bo distingir entre una excessiva concentració del risc en mans de pocs clients, clarament negativa per a qualsevol entitat financera, i la limitació que suposa treballar només en el sector agrari, la qual permet diverses interpretacions.

Per norma general, la reduïda dimensió de la majoria de cooperatives, incloses les caixes rurals, si les comparem a bancs i caixes, determina una fragilitat financera que també comparteixen les petites i mitjanes empreses. En el cas de les cooperatives de crèdit aquesta fragilitat es veuria accentuada per l'escassa formació tècnico-financera dels seus dirigents. En les caixes rurals, la gran coneixença del medi rural sovint primava sobre l'experiència i la competència professional en la gestió de crèdit. Això explicaria l'aparició de desequilibris financers com a conseqüència "d'un freqüent incompliment de la normativa legal, d'una pràctica bancària escassament ortodoxa i d'una política inversora no sempre prudent"²⁰.

Tots aquests factors cal emmarcar-los en un context poc favorable, degut bàsicament a tres factors: la irreversible pèrdua d'importància econòmica del sector primari, la liberalització del sector bancari i el gran pes específic assolit per les caixes d'estalvi a Catalunya. No és d'estranyar que la majoria de caixes rurals fossin absorbides justament per caixes d'estalvi

¹⁹ No és fàcil delimitar quants crèdits haurien de seguir criteris estrictament financers i quins es podrien justificar dins el principi de suport i foment del cooperativisme que recullen els estatuts de qualsevol cooperativa.

²⁰ Ibid nota 18.

(catalanes o no), i més tenint en compte l'estricta control que exercia el Govern Central sobre l'obertura de noves sucursals. Per a les caixes d'estalvi, la compra de caixes rurals en dificultats (i per extensió de les seves sucursals) constituïa un bon recurs per prosseguir la seva expansió geogràfica sense haver d'incomplir la llei.

1.3 Els intents d'integració

Com hem vist fins ara, el fet que no hagi existit un "banc central cooperatiu" probablement és alhora causa i conseqüència del poc èxit que caixes rurals i cooperatives de crèdit no rurals han tingut en el seu conjunt. En aquest apartat mostrem el cas de dues experiències que, de forma conscient o per les circumstàncies que van envoltar-les, poden ser considerades com un intent d'avançar cap a un instrument central del cooperativisme català. Dos processos que no van acabar de reeixir i que confirmen la gran dificultat que qualsevol entitat de crèdit no convencional afronta a l'hora de poder competir i sobreviure en el sistema bancari actual.

Abans, però, cal dir que els intents institucionals d'integrar les cooperatives de crèdit, tant a nivell estatal com català, no han aconseguit prosperar. El conveni d'associació Banc de Crèdit Agrícola (BCA)-Caixes Rurals, a priori un mecanisme necessari per al sanejament del sector arrel de la crisi, fou valorat en el seu moment per nombroses caixes rurals com un inadmissible intent de control i centralització. Segons aquesta visió, no es va complir cap dels dos principis que l'inspiraven: la voluntarietat i la independència. El primer perquè l'accés a poder canalitzar crèdit oficial i a l'assistència del grup financer i dels seus fons estava condicionat a la integració prèvia de la caixa rural en el grup. La independència no es va respectar perquè el BCA es reservava un considerable poder sobre les caixes rurals associades i aquestes quedaven "sucursalitzades".

Pel què fa a Catalunya, existeix constància-més oral que no pas escrita-d'alguns d'intents. El primer fou la iniciativa de cinc caixes rurals catalanes²¹ d'avançar cap a la seva fusió i crear la Caixa Rural de Catalunya²², la qual actuaria dins del consorci BCA-Caixas Rurals. El projecte va topar amb una sèrie de dificultats, com ara situacions econòmiques molt diferents de les caixes rurals integrants²³, i un elevat grau de personalisme en els consells directius de les diferents entitats, de manera que no es va arribar a concretar.

²¹ Les caixes rurals provincials de Barcelona, Girona i Lleida, més la caixa rural del Pirineu i la caixa rural d'Almenar.

²² Anys més tard, la Caixa Rural Provincial de Lleida canviaria el seu nom pel de Caixa Rural de Catalunya.

²³ En certs casos, això volia dir existència de pèrdues.

Tampoc va prosperar la discussió sobre la necessitat de crear una institució pròpia del cooperativisme però que es pogués fer extensiva a les societats anònimes laborals i les mutualitats, quelcom semblant a un Banc de l'Economia Social. Per iniciativa del Departament de Treball de la Generalitat, la Direcció General de Cooperatives convocà l'any 1985 dues reunions on van participar les federacions de cooperatives i la Federació de Societats Anònimes Laborals. El resultat fou la creació d'una comissió d'experts, formada per representants de l'Administració i de les federacions abans esmentades. Aquesta no va anar més enllà d'una fase d'estudi i discussió i, conseqüentment, no es va formalitzar cap tipus d'acord.

En els anys 1993-1994, arrel d'un aprofundit estudi de Josep Miralpeix sobre les cooperatives agràries amb secció de crèdit, es plantejà la possibilitat de centralitzar tota la massa de crèdit provinent d'aquestes seccions, junt amb l'Institut de Crèdit Agrícola i la Caixa de Crèdit Agrícola, en una entitat financera del crèdit agrícola que realitzés la funció d'un "Crédit Agricole català"²⁴. Aquesta iniciativa s'emmarcava en el Pla de Reestructuració de les Cooperatives i definia un model d'entitat que barrejava recursos públics i privats. Malgrat les converses mantingudes a nivell institucional, ben aviat el projecte topà amb dificultats formals i amb una manca de lideratge per part de l'Administració. Aquesta iniciativa tampoc va prosperar.

En certa mesura, la funció de banc del sector agrícola ha estat assumida per l'Institut Català de Crèdit Agrari (ICCA), creat l'any 1984 arrel de la pressió exercida pel moviment cooperatiu agrari sobre l'Administració. L'Institut de Crèdit Agrari és un organisme financer autònom adscrit al Departament d'Economia i Finances de la Generalitat de Catalunya. El seu objectiu és "fomentar i canalitzar el crèdit agrari a Catalunya i coordinar i sostenir tècnicament i financera l'activitat de les caixes rurals i les seccions de crèdit"²⁵.

L'ICCA concedeix préstecs finalistes tant a persones físiques com jurídiques treballant en activitats agrícoles, pesqueres o en l'indústria agroalimentària. Els seus recursos provenen bàsicament de partides pressupostàries i tots els préstecs que concedeix han d'estar prèviament aprovats pel Departament d'Agricultura. Es tracta, doncs, d'un instrument de canalització del crèdit públic agrari de la Generalitat de Catalunya, un crèdit sense el qual difícilment podria competir amb la resta d'entitats financeres, en no diposar de prou implantació territorial al camp català²⁶.

²⁴ Entrevista amb ponent del Pla de Reestructuració de les Cooperatives.

²⁵ Llei 4/1984 de 24 de febrer de l'Institut de Crèdit Agrari.

²⁶ Existeix una única seu a Barcelona.

1.3.1 Caixa de Crèdit Mutual

Origen

El mutualisme ha tingut tradicionalment una forta presència a Catalunya. La gran varietat de mútues existents està representada per la Federació de Mutualitats de Catalunya, que inclou mútues de previsió econòmica i previsió social.

El naixement de Caixa de Crèdit Mutual s'explica arrel de la peculiar situació en la que es trobaven les mútues de previsió d'accidents laborals a finals de la dècada dels 60²⁷. Aquestes treballaven en conveni amb el Ministeri de Treball de l'Estat i, per a determinats sectors d'empreses, cobrien l'obligació de fer assegurances d'accidents de treball que havia de complir qualsevol societat. Les prestacions que es donaven eren les mateixes que oferien les mútues de previsió laboral de l'Estat, però la seva gestió econòmica era més acurada i professional. Fruit d'aquesta bona gestió, un bon nombre de mútues de previsió d'accidents catalanes disposaven d'un volum important d'excedents econòmics (alguns milers de milions) que, pel fet de tractar-se d'una assegurança obligatòria a nivell estatal, eren fons oficials que a priori havien de ser retornats a Madrid. Tanmateix, les mútues eren considerades pel Govern Central com entitats paraestatals i per tant no s'exigia que el retorn d'aquests diners es fés efectiu.

Des de la Federació de Mutualitats de Catalunya va sorgir la iniciativa de negociar amb el Ministeri de Treball la possibilitat de canalitzar aquests recursos "sobrers" a través d'una nova cooperativa de crèdit que els utilitzés per finançar a baix preu noves instal·lacions per les mútues i nous projectes cooperatius. L'objectiu era crear un instrument financer propi del mutualisme però que donés servei al conjunt del sector cooperatiu.

La proposta fou acceptada. L'any 1968 naixia oficialment Caixa de Crèdit Mutual, amb seu a Barcelona i inspirada en exemples com el *Credit Mutuel* francès.

Què era Caixa de Crèdit Mutual?

Caixa de Crèdit Mutual es constitueix com a cooperativa de crèdit, és a dir, com a cooperativa de segon grau²⁸.

Pel que fa a les persones jurídiques, la majoria dels socis eren lògicament mútues. Entre aquestes hi havia també mútues no vinculades a l'Estat,

²⁷ A nivell de tot l'Estat Espanyol, Catalunya és la que comunitat autònoma que més mútues d'accident administra.

²⁸ On els socis són, generalment, altres cooperatives, tot i que també poden ser-ho persones físiques.

que disposaven de reserves obligatòries amb les quals no podien especular. Per rendabilitzar-les un mínim, aquestes reserves eren dipositades per les mútues a Caixa de Crèdit Mutual, obtenint quelcom semblant a un extra-tipus en forma de participació en els beneficis. Pel conjunt d'entitats sòcies, Caixa de Crèdit Mutual va crear una cooperativa de serveis que oferia assessorament tècnic i econòmic, que anava des d'estudis de viabilitat de projectes de les mútues fins a serveis informàtics.

El segon tipus de socis eren els particulars. Aquests acostumaven a ser a la vegada socis d'alguna mútua, a través de la qual coneixien i per tant confiaven en la cooperativa de crèdit. El requisit legal per poder accedir a la condició de soci era ser prèviament soci d'una cooperativa de base. Aquesta restricció aparent es va solucionar creant una cooperativa de consum.

L'activitat principal de Caixa de Crèdit Mutual era, no gensmenys, la creditícia. Els préstecs eren concedits a mútues i cooperatives a unes condicions més favorables que les de mercat, la qual cosa era possible per una raó ben simple: el benefici econòmic de la cooperativa de crèdit no depenia del marge financer que aplicués, sinó de l'excés de liquidesa provinent de l'activitat de les mútues de previsió laboral i de la situació abans esmentada. En proporció a les demandes de finançament que rebia, Caixa de Crèdit Mutual seguia tenint un excés de recursos.

Aquesta situació de liquidesa va permetre a l'entitat d'expandir-se, arribant a la desena d'oficines²⁹. Amb el temps van començar a associar-se les cooperatives de consum, serveis i habitatges (a títol individual i no pas com a moviment), entre d'altres motius perquè no tenien prou potència econòmica per crear una cooperativa de crèdit pròpia. Per norma general, aquestes cooperatives demandaven finançament més que no aportaven nous recursos.

A mida que la cooperativa de crèdit s'anava consolidant, van començar a aparèixer problemes de tot tipus que podríem classificar com a externs i interns.

Els primers fan referència als canvis legislatius que transformaren negativament les condicions en les quals Caixa de Crèdit Mutual havia estat creada. La política del Ministeri de Treball de permetre que els excedents econòmics generats per les mútues de previsió d'accidents fossin gestionats per elles mateixes fou invertida, de manera que Caixa de Crèdit Mutual va perdre una font important i constant de recursos. A més, va promulgar-se una llei amb caràcter retroactiu³⁰ que enduria les condicions necessàries per obrir noves sucursals. Per efecte d'aquesta

²⁹ Oficines a Barcelona (5), Tarragona, Girona, Lleida, Palma i Paris.

³⁰ Com assenyala HERNÁNDEZ, S.: *Parlem de cooperatives*.- Barcelona: Edicions Raima, 1998.

modificació legislativa, bona part de les sucursals que Caixa de Crèdit Mutual tenia en funcionament passaven a ser il·legals i, per tant, van haver de tancar. Aquestes sucursals havien estat creades en plena conformitat amb la normativa bancària aleshores vigent.

Els problemes interns fan referència sobre tot a la gestió i, més concretament, a les desavinences entre el Consell Rector i l'equip directiu de la cooperativa de crèdit. Tot i que no existeix constància escrita, sembla ser que alguns crèdits eren concedits sense instrumentar i amb poques garanties. De fet, una pràctica comuna a les cooperatives de crèdit³¹, que no fou corregida fins l'any 1982, era la concessió de crèdits per part del director sense que haguessin de ser aprovats prèviament pel Consell Rector. A Caixa de Crèdit Mutual el clima de confiança que existia entre els seus membres podria haver dut a un relaxament dels controls exercits pel Consell Rector sobre l'equip directiu. Aquesta manca de rigor comptable es feu palesa després que, arrel de la crisi que visqué el sector de la construcció a finals dels 70, una sèrie de crèdits concedits a cooperatives de construcció no van poder retornats. És possible que s'hagués donat una excessiva concentració de risc en aquest sector, de manera que amb el canvi de conjuntura econòmica van aparèixer els primers impagats, valorats aproximadament en uns 500 milions de pessetes. Aquest fet degradà definitivament les relacions entre equip directiu i Consell Rector, passant en alguns casos, fins i tot, de les desavinences als enfrontaments personals.

Caixa de Crèdit Mutual va ser intervinguda pel Banc d'Espanya a finals de 1981, obrint un expedient de crisi pels greus desequilibris financers que presentava l'entitat. No fou fins el 1984, però, que va produir-se la fallida definitiva. La fitxa bancària fou comprada per Caja de Madrid, en una operació que va permetre que cap dels socis perdés els seus dipòsits.

La desaparició de Caixa de Crèdit Mutual no respon exclusivament a raons tècniques i professionals. Si bé és cert que cal valorar aspectes com la gestió, el rigor comptable, les garanties aplicades als crèdits o, fins i tot, la possible vulnerabilitat de l'estructura cooperativa davant l'actuació de persones més interessades en el lucre que en els propis valors cooperatius, també esdevé necessari avaluar el paper exercit per part de l'Administració. I caldria fer-ho en dues direccions. Primerament, destacant els canvis legislatius que de forma objectiva van dificultar l'operativitat de la cooperativa. No és cap exageració afirmar que la retroactivitat de la llei que enduria les condicions d'obertura de noves sucursals va suposar un fort cop per Caixa de Crèdit Mutual. Sempre quedarà el petit dubte de saber com hauria evolucionat la cooperativa de crèdit si aquesta retroactivitat no s'hagués exigit.

³¹ Com ens explicava en Josep Castaño, l'aleshores màxim responsable de la Direcció General de Cooperatives de la Generalitat, en una entrevista mantinguda el 30/09/98.

En segon lloc, seria interessant valorar fins a quin punt la intervenció de l'Administració va arribar massa tard i si ho féu amb l'intensitat necessària. En una experiència que va durar tants anys, resulta com a mínim preocupant que els controls exercits regularment des de les institucions corresponents no anticipessin els greus problemes econòmics de Caixa de Crèdit Mutual amb l'antelació suficient perquè una actuació enèrgica dels poders públics fós efectiva. Existeix la possibilitat que l'Administració exercís més un paper de registre notarial públic que no pas una tasca de foment actiu.

1.3.2 Inbercop

Origen

Conseqüència de la transició política i l'establiment de la democràcia es va anar consolidant, dins el món cooperatiu, un estat d'opinió molt favorable al retorn dels patrimonis confiscats durant i després de la Guerra Civil. Així com en els partits i els sindicats, es vertebrava un moviment reivindicatiu per reclamar les propietats. Entre els anys 1985 i 1987 s'aprova un decret impulsat per quasi tots els partits polítics catalans dirigit a aquesta finalitat. Es presenta una proposta no de llei per a que el govern de l'Estat impulsés definitivament aquesta iniciativa. Aquesta xifra amb uns 1000 milions el retorn del patrimoni a les cooperatives, amb dos grans paquets: un per assistències tècniques de 500 milions i un altre de 500 en línies de crèdit. Una part es retorna en edificis, que encara existien, a les cooperatives d'origen, i una altra que, o bé perquè no existien els edificis o perquè no existien les cooperatives, es retorna a la Confederació de Cooperatives de Catalunya³².

Aleshores es fa la proposta de dedicar aquests diners a la creació d'una institució de tipus financer orientada al moviment cooperatiu. La Confederació va cedir la gestió d'aquesta a una societat anònima anomenada Inbercop³³, constituïda el 1988, i formada en diferents percentatges per les diferents federacions de cooperatives³⁴. A banda, però, de la participació i representació de totes les federacions, la Confederació de Cooperatives liderava aquesta iniciativa. En realitat, però, qui controlava la majoria accionarial d'Inbercop eren les cooperatives que històricament tenien patrimoni objecte de confiscació. D'aquesta manera, podem considerar que l'origen d'Inbercop és el pacte entre el moviment cooperatiu de Catalunya i el Govern Central sobre la recuperació del patrimoni confiscat.

³² Entorn els 300 milions de pessetes.

³³ Amb seu a la Plaça Urquinaona, 6, a l'edifici Torre Urquinaona.

³⁴ FCCC (Federació de Cooperatives de Consumidors de Catalunya), FCAC (Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya), FCTAC (Federació de Cooperatives de Treball Associat de Catalunya), FCSC (Federació de Cooperatives de Servei de Catalunya), FCHC (Federació de Cooperatives d'Habitatges de Catalunya), FCEC (Federació de Cooperatives d'Ensenyament de Catalunya).

Inbercop era una societat intermediària de suport i de gestió de tot tipus d'operacions financeres, únicament i especialment pel moviment cooperatiu de Catalunya, amb l'objectiu d'activar, analitzar i canalitzar tots els projectes empresarials i organitzatius promoguts per qualsevol sector del moviment cooperatiu català.

Què era Inbercop?

L'actuació d'Inbercop en l'àmbit econòmic venia regulada per un marc normatiu que delimita les obligacions, costos i deures de l'entitat envers el moviment cooperatiu que era, per vocació de la pròpia societat, el beneficiari final directament i indirecta dels resultats de la seva gestió.

El juny de 1989 es presentà institucionalment el Pla de Pensions Coop³⁵, promogut per Inbercop i la Confederació de Cooperatives de Catalunya amb la voluntat de ser per i dels cooperativistes de Catalunya. El Pla de Pensions Coop³⁶ es plantejà com un element estratègic clau en el sentit que era tangible arran del cooperativista real. Com quelcom que a mig termini podria ser l'expressió comuna que concretés la pertinença a un grup, l'eix transversal que cohesionés totes les peces. Tenia la voluntat que les federacions de les cooperatives tinguessin tot el control. El col·lectiu a qui anava adreçat aquest pla eren els cinc-cents mil socis de les cooperatives catalanes, de manera que l'assumirien com un instrument d'estalvi sistemàtic al llarg de la vida del treballador per obtenir en el moment de la seva jubilació els recursos necessaris per mantenir el nivell honest de vida.

El pla explicitava que la previsió social era el principal objectiu, per sobre dels beneficis fiscals o financers que pogués aportar a tots aquells que hi volguessin participar. La Confederació de Cooperatives i Inbercop, tenint en compte les característiques generals dels cooperativistes catalans, amb poques possibilitats de fer grans estalvis, cercaren una entitat gestora que donés la suficient garantia. Aquesta entitat era Icofondo, del grup de la banca estatal, que donava una garantia total als estalvis a llarg termini. Icofondo, per la seva banda cercà el suport d'experts internacionals en la gestió de fons patrimonials i d'inversió, com Mapfre, Shearson Lehman i Indosuez.

³⁵ Treball cooperatiu. Barcelona: FCTAC, juliol/agost 1989, núm 25.

³⁶ En cinc modalitats (Multi-risc per a cooperatives: un combinat de cobertures (incendi, robatori, responsabilitat civil, danys per aigua, etc...) que podia assegurar continent i contingut; Subsidi diari en cas de baixa: una pòlissa que garantia una indemnització diària en cas de baixa per malaltia o accident. Era compatible amb qualsevol altra assegurança privada o la Seguretat Social. Preveia una indemnització de 3000 pessetes per dia durant els primers dies de baixa, amb un cost de 11.835 ptes per any i persona; Accidents individuals- assegurança de vida: La primera indemnitzava per conseqüència d'accidents -professionals i extraprofessionals- en cas de mort, invalidesa permanent, incapacitat temporal i assistència mèdico-farmacèutica. La pòlissa de vida indemnitzava en cas de mort per qualsevol causa -accident o malaltia- i era combinable amb la d'accidents individuals; Multi-risc habitatge: amb garanties bàsiques de continent i contingut. I automòbils. Gestió de cash mangment, comptes corrents primades, aplicació de recursos excedents, participació en fons de diner fiamm. Descompte comercial, operacions d'actiu, leasing, credit COOP, targetes de crèdit Visa-Coop.

Ignasi Faura, conseller delegat d'Inbercop, explicà en l'acte de presentació del Pla de Pensions Coop que "no ens plantejem aquest pla sobre la base de la contractació individual, sinó que pensem en l'adscripció de col·lectius, com poden ser les cooperatives. Hem plantejat un pla de pensions pensant en dotar al moviment cooperatiu d'un instrument de previsió social complementari que compti, a més, amb la confiança dels cooperativistes. Per això intentarem que siguin les mateixes cooperatives les que paguin les quotes dels seus associats".

Els promotors del pla preveien una penetració lenta, en tres o quatre anys, confiats a la vegada que el moviment cooperatiu s'obrís aviat a aquesta forma d'estalvi a llarg termini.

La rendibilitat estimada del Fons de Pensions Coop era del 8% i es calculà un període de cotització d'entre 20 i 30 anys. El dipositari del fons era, en primera instància, el Banc Hipotecari i aquest era el primer fons estatal del qual el partípcip podia retirar el capital estalviat per traslladar-lo a un altre fons si considerava que aquest no li donava els resultats esperats o en principi anunciats.

Els promotors del Pla de Pensions Coop manifestaren la seva satisfacció perquè aquest era el primer pla on la comissió de control, que s'havia de crear per llei, seria realment efectiva. Una comissió formada per tècnics experts del sector cooperatiu, en representació de les sis federacions de cooperatives catalanes, encarregades de vetllar pels interessos dels associats partícips del pla de pensions.

Per tal de garantir, però, la transparència de la gestió d'aquest Pla de Pensions Coop, els seus promotors acordaren que els partícips rebessin directament, cada sis mesos, informació detallada dels drets adquirits fins el moment, del capital aportat i dels rendiments obtinguts en el darrer mig any.

Per adherir-se al Pla de Pensions n'hi havia prou amb ser un soci cooperativista, signar el document d'adhesió i pagar la primera quota escollida. La quantitat de les aportacions la fixava cada partípcip en el moment de la signatura del document d'adhesió al pla, amb el límit màxim que marca la llei per un any i el mínim que marcava el pla, és a dir, 60.000 ptes. La periodicitat per pagar les quotes també les establia el partípcip, com a mínim cada mes i com a màxim pagant cada any. A partir dels 60 anys, el partípcip del pla podia decidir com volia cobrar tot el capital acumulat des que va començar a pagar la seva quota i els rendiments que els gestors dels fons de pensions haguéssin obtingut amb aquest capital. Es podia triar entre cobrar en forma de capital únic, com a renda vitalícia o amb una combinació de totes dues fórmules.

Les aportacions sempre eren voluntàries, però irrevocables: es podia suspendre l'aportació però no es podia recuperar el capital ja aportat fins que no s'arribés als 60 anys. En casos demostrats de necessitats extremes, es podia obtenir un crèdit de fins el 80% de l'import dels drets consolidats.

Tots els que fins llavors havien desenvolupat aquesta nova proposta havien coincidit en els beneficis que aquesta modalitat d'estalvi col·lectiu podia aportar al cooperativisme. Ignasi Faura destacà en l'acte de presentació que aquest era l'inici d'una sèrie de nous productes d'Inbercop de cara al moviment format per la Confederació de Cooperatives de Catalunya.

Una de les primeres propostes que es plantejava llençar Inbercop després del Pla de Pensions era el Pla de Jubilació Cooperfons, del qual l'entitat gestora i dipositària era FIBANC. Aquesta proposta d'estalvi era alternativa a un pla de pensions i suposava obtenir la màxima rendibilitat i tenir els diners sempre disponibles. També era una novetat el Inbercop Cash Management, un compte de tresoreria per als cooperativistes. Oferia també una alta rendibilitat per als estalvis de qualsevol soci. L'objectiu final era que el cooperativisme fós present també en el món de les finances.

En resum, Inbercop es plantejava oferir serveis d'actuació financera – Fibanc S.A., intermediació bancària així com operacions d'inversió, participació capital a risc, alta inversió en projectes intersectorials i operacions d'actiu i passiu d'alt volum en general.

Conveni Inbercop-FCTAC

El dia 10 de novembre de 1989 va tenir lloc la signatura del conveni entre Inbercop i la FCTAC que havia de servir per apropar a les cooperatives els serveis de l'empresa financera. Aquest conveni es plantejà com una normalització de les relacions de col·laboració que ja es donaven entre la Federació i Inbercop.

La FCTAC havia de promocionar com a servei propi entre els seus associats les ofertes d'actius i passius que disposava Inbercop per a les cooperatives de treball associat. Inbercop seguia fent-se càrrec de les funcions de relacions comercials i tècniques de gestió d'aquests productes financers que oferia, així com del seguiment i del control de resultats.

L'objecte del conveni era que la FCTAC utilitzés la seva xarxa descentralitzada de serveis per tal de fer conèixer als seus cooperativistes les diferents opcions i productes que presentava Inbercop. A canvi dels serveis de promoció que farien els treballadors de la FCTAC a les oficines descentralitzades, Inbercop aportaria una quantitat mensual per a cada servei obert al públic a Catalunya.

Evolució

Des de l'any 1988³⁷, en que va començar a funcionar aquesta entitat de suport i gestió financera, el volum d'utilització arribà als 640 milions de pessetes. En concret, les cooperatives de treball associat que van demanar els serveis d'Inbercop presentaren 51% dels seus clients, amb un volum d'utilització entorn els 325 milions de pessetes. Foren 80 les cooperatives de treball associat que es dirigiren a Inbercop per tal de fer un ús dels seus serveis i productes, el que representa un 15% de les cooperatives que hi havia federades aleshores a la FCTAC.

Les perspectives de creixement de les pròpies federacions s'interpretava que farien créixer consegüentment la utilització dels productes que llavors ofería Inbercop, donada la necessitat del sector.

El resultat, però, sembla que no va acabar de reeixir. Tenia alguns problemes que van fer fracassar l'experiència, arribant fins i tot a un final traumàtic. És difícil precisar quina va ser la causa del seu fracàs. Més aviat es podrien ordenar alguns factors explicatius que poden contribuir a fer-ne una idea un xic més clara: factors partidistes, de consens, interns, externs, etc.

Respecte les causes de tipus polític una de les línies explicatives apunta vers l'evolució històrica general pròpia del moviment cooperatiu català i la manca d'una intervenció adequada i oportuna de l'administració en un context financer i econòmic general de grans dificultats. Segons aquesta línia explicativa, a Europa el moviment cooperatiu als anys 60 i 70 agafa força i es consolida, de la mateixa manera com succeeix al País Basc. Quan arriba la crisi econòmica de finals del 70 i principis del 80 agafa les cooperatives consolidades. A Catalunya en canvi no succeí el mateix. Llavors era quan, segons aquest possible explicació, l'Administració pública havia de jugar un paper fort, assumint el liderat. Així, quan la societat civil passava moments de feblesa la Generalitat de Catalunya havia d'assumir un paper d'impulsora, donat que tenia competències plenes per poder fer-ho. Més concretament, segons aquesta explicació, la Direcció General de Cooperatives no hauria jugat un paper d'impulsora, promotora suficient. Hauria estat massa "acadèmica" respecte altres Direccions que sí varen intervenir en el seu sector³⁸.

Dins dels factors polítics una altra línia explicativa emfasitza que l'arrel del problema fou l'existència d'una línia ideològica vinculada de forma excessiva a un partit polític. En aquest sentit topem amb un aspecte que cal valorar en funció del context polític immediatament posterior a la

³⁷ És interessant destacar que Inbercop va ser membre fundador de la xarxa de finançament alternatiu europea INAISE.

³⁸ Per exemple, la Direcció General de Comerç a la mateixa època hauria impulsat molt més.

transició política. Al començar la democràcia tots els partits cercaren els seus espais. L'espai del cooperativisme era un espai abocat per ser una pedrera de polítics de manera que tots els partits polítics intentaren col·locar les seves persones. D'alguna manera, la lògica que exigeix la recíproca relació entre l'administració pública i el sector cooperatiu es substituï per lògiques fonamentalment partidistes.

Aquesta lògica hauria predominat, fins i tot, en la mateixa configuració del pacte de retorn del patrimoni confiscat a les cooperatives.

Aquest context sociopolític provocà que no s'assolís una voluntat política per crear les condicions necessàries. Si bé, per exemple, a Euskadi, la força cooperativa era prou forta per pressionar a Madrid³⁹, a Catalunya no hi va haver un compromís, un fet de consens polític per fer reeixir una entitat d'aquest tipus. No hi va haver una voluntat de tots els agents - sindicats, Generalitat, partits polítics- per tal d'impulsar un ens d'aquestes característiques. Presidia un procés de picabaralla política, especialment acusat en aquells moments. Tampoc en el propi moviment cooperatiu, ja que la raó de ser de la Confederació, que era aglutinar el moviment cooperatiu i "vendre" moviment cooperatiu conjuntament, no es va complir.

Un altre factor extern a la pròpia gestió de l'entitat podria ser el context financer. D'una banda, efectivament, Inbercop va patir fonamentalment dificultats de tipus financer. El context financer de la dècada dels 80, en general, travessava moments complicats. De l'altra va existir un desequilibri entre la demanda de préstec i la necessitat d'estalvi, de manera que no es complien les condicions per crear una entitat de crèdit (passiu, socis...). La forta crisi empresarial des 80 provocà que les pròpies federacions i cooperatives estiguessin necessitades de diner i, enlloc d'aportar diners a l'entitat el que tothom volia era demanar préstecs, línies de diners. Aquest fet portà a una situació d'inviabilitat.

Pel que fa als factors interns cal destacar com un aspecte a considerar el propi criteri de remuneració de l'estructura que gestionava Inbercop, que hauria estat massa elevada.

Una altra línia d'explicacions apunta, directament, al fet que dels 300 milions hi va haver diferents aportacions a fons perdut a les federacions de cooperatives. Aquestes aportacions anaren des de 30 o 40 milions a la federació d'agràries i de consum que, certament, estaven en un moment molt delicat, fins als 7 o 8 milions a la federació de cooperatives de treball. Això va provocar, inevitablement, una disminució d'un fons que en si mateix ja era prou reduït.

³⁹ Això explicaria, per exemple, que el Grup Mondragón (Laborano-Mútua) no estigui en el Règim General de la Seguretat Social. Un cas també simptomàtic és el fet que l'anterior Lehendakari, Ardanza, era el cap de la secció jurídica de la Caja Laboral Popular.

Un altre factor que pot explicar el fracàs de l'experiència fa referència al fet de sobredimensionar el projecte. En aquest sentit, es podria considerar que partint d'una base de 300 milions de pessetes no hi havia base suficient per esdevenir "el banc del cooperativisme català". Segons aquesta hipòtesi es generaren falses expectatives, creades tant pel Consell d'Administració en la seva totalitat com per l'equip gestor.

De fet, una dels problemes clau que va tenir Inbercop era que, de fet, realment no es va arribar a crear una entitat financera. No acabava d'encaixar amb les figures financeres que el Banc d'Espanya contemplava. Així havia de quedar relegada a una funció de Broker. Finalment quedava limitada al paper de taula de diner, tan sols per negociar i per plantejar. Això li donava molt poc marge d'actuació. Podia canalitzar fluxes però no podia donar diners directament, ni podia captar diners. Concedia crèdits a través d'altres entitats bancàries, actuant de vegades com avalador. De fet, feia operacions per les quals no estava legalment autoritzada com, per exemple, la concessió de crèdit. Tot i això, sembla ser que el crèdit acabava essent més car que el d'una entitat tradicional.

En alguns casos, fins i tot, s'apunta a una certa malversació de fons. Segons això, Inbercop es pot considerar un fracàs absolut en el qual es pot dir, sense exagerar, que els propis gestors, en aquell moment del moviment cooperatiu, malbaraten els recursos. Es feien operacions que no es podien fer, es feien sense garanties, els criteris d'avaluació dels projectes estaven mal plantejats i, en general, la rigurositat que ha de tenir una entitat d'aquest tipus no hi era.

Inbercop va tenir una vida relativament curta, d'uns 5 o 6 anys. Es creà a finals del 1988. Actuà durant tot el 1989 i el 1990 començà a acumular pèrdues, fent-se evident la crisi. L'any 1991 l'experiència queda quasi neutralitzada i del 1991 fins el 1997 entra en un procés de progressiva desaparició. Inbercop es liquidà sense massa ressò públic, perquè sembla ser que es produïren operacions més aviat fosques. Es van produir amenaces de denúncia però no es presentà finalment cap denúncia formal. Es nomenà una consultoria externa per gestionar el tancament de la iniciativa. Hi ha qui considera que, de fet, el que es va gestionar fou una fallida fraudulenta.

2. L'Associació per a la Banca Social i Ecològica (ABSE)

Des de l'ABSE es distingien dues grans vessants dins del finançament fora del sistema estrictament capitalista. La primera, representada pel crèdit popular, es considerava tan vella com el propi sistema capitalista⁴⁰. La segona estava configurada per les diverses fórmules de finançament creades en el marc del sorgiment dels anomenats Nous Moviments Socials (NMS). Aquest aclariment és pertinent en tant que l'ABSE s'emmarca en aquest context i en les característiques pròpies d'aquest tipus de plantejaments⁴¹.

Origen

Arrel del ressò que generà un article⁴², aparegut l'abril del 1988, sobre la banca alternativa s'organitzà una reunió que aplegà prop d'una cinquantena de persones al Centre d'Estudis Joan Bardina.

Durant el 1988 es varen succeir diverses reunions en les que, poc a poc, s'anà configurant un petit nucli de 5 o 6 persones que es proposaren aprofundir en la qüestió de la banca alternativa. Cap a finals d'any anà prosperant la idea de constituir un marc en el qual poder donar contingut a les propostes que anaven sorgint. Resultat d'aquest procés de gestació, el 9 de març del 1989, Octavi Piulats (filòsof), F. Xavier Saludes (economista social) i Albert Ferré (ecologista) signaren l'Acta Fundacional de l'Associació per a la Banca Social i Ecològica.

S'iniciava així un procés d'investigació, contactes i divulgació del projecte. Es crearen grups de treball⁴³ i es va difondre la idea per l'Estat Espanyol⁴⁴ fins arribar a tenir un centenar de socis dels quals 60 o 70 eren de Catalunya.

Què era l'ABSE?

L'objectiu no era altre que la creació d'una banca alternativa partint de la idea segons la qual la creació de serveis bancaris alternatius als convencionals existents era quelcom imprescindible per tal de proveir als

⁴⁰ Experiències de caixes populars, de crèdits populars, varen sorgir a finals del segle XVIII. Totes aquestes fórmules no provenen dels NMS sinó dels vells, és a dir, aquells que es van començar a formar a finals del segle XVIII.

⁴¹ Dins del context dels NMS podem considerar tres models bàsics: el germànic, molt diferent en essència i en disposició de l'angloamericà i si s'escau fins i tot podríem considerar un model llatí (incloent Bèlgica i França).

⁴² Octavi Piulats "Los Bancos Alternativos" a la revista Integral, núm. 100.

⁴³ Es crearen 3 o 4 grups. Un dedicat a la difusió, a l'administració i gestió interna, un altre dedicat a la investigació d'experiències entre les quals l'Okobank, Netzwerk, la BAS o el Mercury Provident eren referències clares.

⁴⁴ Fruit d'aquesta difusió sorgiren altres grups promotors a Galícia, Navarra i Alacant.

col·lectius socials la capacitat de maniobra que els hauria de correspondre. Com reflecteixen els estatuts de l'entitat "Aquesta nova manera d'entendre la banca es caracteritza, ja desde la seva manera de néixer, pels mètodes d'integració de base de col·lectius i grups socials, donat que són aquests els protagonistes de la gestió dels seus propis recursos".

En la proposta global de l'Associació es plantejà que, des de l'inici, s'havia de considerar dos factors essencials a l'hora de valorar l'estratègia de l'entitat: un factor a curt termini que donés resultats palpables amb certa immediatesa i un altre factor, de llarg abast, que consolidés compromisos sòlids i durables.

D'aquesta manera, l'any 1989, s'inicien dues activitats bàsiques: el SAC i el Fons Associatiu.

El Servei d'Autofinançament Col·lectiu (SAC)

El Servei d'Autofinançament Col·lectiu és el primer servei que l'ABSE posà a disposició dels seus socis i d'aquelles persones i entitats que volguessin contribuir a un sistema de finançament solidari.

El sistema estava basat en l'experiència de les anomenades Xarxes d'Autoajut⁴⁵ aparegudes el 1978 a la República Federal d'Alemanya i presents també a Àustria, Bèlgica, Suïssa i Austràlia⁴⁶.

Les característiques del servei eren:

- Els fons havien de revertir en els beneficiaris sense cap altra mediació que la de l'ABSE. A aquests efectes l'ABSE era titular d'un compte d'estalvi a la Caixa Postal en la qual eren abonades les aportacions mensuals dels subscriptors del SAC i ensems eren carregats els imports dels fons concedits als sol·licitants.
- Al realitzar l'aportació mensual, els subscriptors podien triar el destí del seu diner (segons els sectors d'activitat escollits). El 5% del total de les aportacions s'havia de destinar al finançament del SAC.
- No es cobrien interessos pel finançament concedit. Tan sols es carregava la taxa d'inflació una sola vegada al finalitzar el període de préstec. Als usuaris que haguessin presentat projectes no empresarials, i els siguessin acceptats pel Comitè Tècnic, no els seria reclamada cap tipus de càrrega pel diner prestat i àdhuc aquest els podia ser parcialment

⁴⁵ Netzwerk Selhilfe.

⁴⁶ Tots neixen de la iniciativa popular apareguda al si dels Nous Moviments Socials. La seva activitat és la de reunir fons (petites aportacions mensuals) per tal de finançar projectes empresarials, culturals, d'assistència social, etc... desenvolupats en la seva gran majoria per les mateixes persones i col·lectius que recolzen les esmentades xarxes.

o totalment donat. La partida destinada a aquests últim cas no havia de superar el 10% del total de les aportacions.

- Els projectes presentats serien admesos quan hom constatés que fossin socialment útils, responguessin a necessitats reals, adoptessin formes d'autogestió real (independentment de la forma jurídica de l'entitat) i no fossin de caire lucratiu. Els projectes de caràcter empresarial haurien de demostrar la seva viabilitat econòmica.

- El màxim finançament atorgat a un únic projecte no podia sobrepassar mai el 10% del total dels recursos disponibles. El Comitè Tècnic, a més de resoldre l'admissió dels projectes i la concessió dels fons, s'ocuparia també de la supervisió de les inversions realitzades.

Com a servei col.lateral, l'ABSE oferia la possibilitat de la Gestió Directa. És a dir, al SAC també hi podien acudir aquelles persones o entitats que, disposant de fons, volguessin finançar total o parcialment projectes concrets admesos pel Comitè Tècnic. En aquest cas, l'ABSE es limitaria a posar en contacte a ambdues parts i, en cas d'ésser requerida, l'assessorament tècnic. Les condicions de l'operació s'haurien de pactar directament entre les parts interessades. Aquest servei es financiaria amb una petita comissió que el beneficiari abonaria a l'ABSE.

El Fons Associatiu

Partint del fet que l'Associació pretenia esdevenir, a llarg termini, una entitat de serveis bancaris, calia plantejar-se la necessitat de crear un mínim de recursos que permetessin aquesta transformació. El mes de juliol de 1988 els tres membres promotors crearen el Fons Associatiu amb un saldo inicial de 100.000 pessetes. La dinàmica de l'entitat portà després a traspassar aquests diners al compte operatiu.

A diferència de l'opció que oferia el SAC, la participació en el Fons Associatiu significava la immobilització d'una certa quantitat de diner a llarg termini. Les quantitats immobilitzades, junt amb els rendiments obtinguts, havien de servir per exercir el dret de subscripció dels títols de la nova entitat i cobrir les despeses de constitució.

L'objectiu era, d'una banda, que l'Associació anés guanyant credibilitat i el Fons anés aconseguint els recursos imprescindibles per tal de pensar seriosament en la possibilitat d'assolir l'objectiu d'esdevenir una entitat de serveis bancaris.

En funció del marc legal vigent es plantejava l'opció d'esdevenir una cooperativa de crèdit local⁴⁷ o una cooperativa de crèdit a Barcelona⁴⁸. També es plantejava la possibilitat d'esdevenir una societat de gestió patrimonial o una secció de cooperativa de crèdit. De fet, una de les tasques d'aquell moment era cercar quina de les fórmules responia millor a aquesta aspiració. Estava descartada, des d'un principi, la possibilitat de crear un banc, ja que per fer-ho era necessari o comprar una fitxa bancària, gestionada pel Banc d'Espanya, de centenars de milions de pessetes, o bé fer una sol·licitud per demanar una llicència. Les quantitats exigides eren, però, un llistó massa alt.

Es començà formant una associació sense ànim de lucre (ABSE) que tenia com a objectius la difusió de la idea i la captació mitjançant quotes d'un capital bàsic. Donat que una associació com a tal està legalment incapacitada per mobilitzar fons a través del crèdit, es plantejà la necessitat d'establir una societat limitada (Ecoproject) que tingués la mateixa finalitat que l'Associació i pogués realitzar les operacions necessàries. S'ocuparia, a més, del SAC.

L'estructura interna d'aquesta societat limitada consistia en un màxim de 50 persones sòcies que mitjançant la compra de títols de 10.000 ptes (amb un màxim de 5 per persona) donaven les 500.00 ptes de partida. Només podien ser socis i sòcies aquells que ja ho fossin de l'ABSE. Es gestionaria mitjançant el vot proporcional al capital aportat (amb el mecanisme de desconcentració mencionat) i preveia la contractació a temps parcial remunerat d'un administrador. Se suposava que la Junta General escollia un Consell d'Administració i aquest, a la vegada, controlava l'administrador.

Evolució

La iniciativa va funcionar uns dos anys gestionada des del grup promotor de Catalunya tot i que hi havia subscripcions de les altres zones de l'estat vehiculades pels diferents grups promotors. Mentre a Catalunya la iniciativa s'acabà, a Galícia, en canvi, es mantingué. Efectivament, al mateix temps s'havia creat l'ABSE-Galícia, especialitzant-se en l'estudi de les cooperatives amb secció de crèdit amb la idea de cercar vies per a constituir algun tipus de banca alternativa sense capital mínim. La proposta inicial d'ABSE-Galícia era la de replantejar la vida econòmica dels socis amb una alternativa global. Aquesta alternativa estaria constituïda per un Sistema de Cooperatives Ecològiques⁴⁹, de diversos tipus, amb funcions específiques però unides per un projecte global i un

⁴⁷ Circumstància que exigia 50 milions de pessetes.

⁴⁸ Amb un cost estimat de 300 milions de pessetes.

⁴⁹ Cooperativa San Martiño, Cooperativa Bioconsumo, Cooperativa de Treball Associat "ECOTRABALLO", Cooperativa Agrícola PEGA, Cooperativa de Productors Ecològics de Galícia i A CAVADA, Cooperativa d'Explotació Comunitària de la Terra.

element comú essencial: cada una d'elles tindria una secció de crèdit pròpia. Aquestes seccions de crèdit serien necessàries per a que, en el futur, una cooperativa de segon grau que les associés a totes tingués capital suficient per a constituir una cooperativa de crèdit.

En relació als factors explicatius del fracàs es poden esmentar una pluralitat de causes. D'una banda, considerant elements externs es podria aduir que el nivell de conscienciació sobre aquests temes encara era molt limitat de manera que el sector de mercat en que podria haver operat l'ABSE quedava molt limitat a sectors extremadament marginals i minoritaris. Certament, els anomenats Nous Moviments Socials, en els quals s'autoemmarcava aquesta iniciativa, encara estaven poc arrelats fruit sens dubte del mateix context sociopolític en que es trobava l'experiència d'Inbercop. En aquest sentit, la iniciativa apareixia massa d'hora. Els NMS a Catalunya estaven encara en una fase de maduració i calia deixar passar un any. Així mateix, també es podria considerar que la necessitat en l'àmbit dels NMS no estava definida i l'ABSE tampoc tenia la capacitat d'incentivar-la.

Certament, tot i que quedava descartada la possibilitat d'esdevenir a llarg termini un banc, la possibilitat ni tan sols de reunir un capital social mínim era remota. L'Okobank, experiència referent per a l'Abse, es basava en una experiència prèvia d'almenys 20 anys d'articulació de moviments socials a Alemanya mentre que a Catalunya, en canvi, s'endegava el projecte amb una existència relativa de moviments socials. De les persones que promogueren el projecte hi havia un 50% provinent del moviment ecologista i l'altre 50% corresponia a sectors diversos. El propi moviment ecologista estava en fase d'estructuració.

Pel que fa al context financer i econòmic, tal i com hem esmentat en anteriors casos, certament, no era el més favorable, tot i que en inclinem a pensar que en cap cas es pot considerar un factor determinant.

En quant als factors interns, l'ABSE és recolzava excessivament en el voluntariat. No hi havia permanents. Els propis responsables tampoc era gent especialitzada en entitats financeres de manera que també podríem considerar una certa manca de competència professional. Finalment, es podria afirmar que el projecte també estava basat en una certa ingenuïtat, una il·lusió que s'escapava de la realitat.

3. Valoració

De forma sintètica les raons que expliquen el fracàs de les experiències esmentades són, d'una banda, una manca de competència professional que en alguns casos derivà en una gestió financera poc ortodoxa, ja fós per una excessiva discrecionalitat en la concessió de crèdit com pel desconeixement de les més evidents regles i pràctiques bancàries. Quan el rigor comptable necessari fou substituït per enfocaments voluntaristes o fins i tot ingenus en la gestió dels recursos econòmics, el resultat fou una política inversora poc prudent amb excessiva concentració de risc. Aquest darrer factor feia vulnerables les entitats a les fluctuacions econòmiques. En definitiva, una escassa capacitat de gestió. Aquesta manca de capacitat de gestió, deguda essencialment a una escassa formació tècnico-financera, hauria contribuït també a la sobredimensió d'experiències d'entitats creditícies en la dècada de 1980.

També hem constatat el factor partidista com un element distorsionador de la pròpia lògica d'una entitat financera pel que fa tant al seu funcionament intern com en les relacions establertes amb l'administració pública. Seguint aquesta lògica, la mateixa administració hauria actuat, en alguns casos, seguint aquesta lògica, massa passivament, limitant-se a complir un paper quasi de registre notarial i no de promoció. En general, cal constatar també que la legislació bancària s'ha anat plantejant més aviat per garantir la solvència de les entitats ja existents que no pas per fomentar-ne de noves.

Un altre aspecte a tenir en compte a l'hora de valorar el resultat d'aquestes experiències és la progressiva liberalització del sector bancari. La intensificació de la competència, que suposa ja en si mateixa una forta barrera d'entrada a possibles noves entitats de crèdit, obligà algunes cooperatives de crèdit a haver de crear i mantenir una costosa xarxa de sucursals però amb uns recursos totals netament inferiors als de bancs i caixes, en una clara descompensació que acabà mostrant-se insostenible des d'un punt de vista financer⁵⁰. En d'altres casos, les experiències eren simplement massa petites per poder competir amb les entitats financeres convencionals, de manera que la seva absorció per part de bancs i caixes apareixia com una opció convenient a tothom: l'entitat absorvida, la que comprava i, fins i tot, l'Administració. Aquesta tendència a la concentració del sector en resposta a la competència afectava i segueix afectant negativament les caixes i bancs més petits.

⁵⁰ Un exemple clar seria el cas de la Caixa Rural Provincial de Lleida que arribà a gestionar uns recursos de tan sols 11.000 milions amb una estructura de 100 oficines.

No entrarem a valorar el nivell al qual haurien de competir les cooperatives de crèdit respecte a caixes i bancs, debat per altra banda mai acabat de tancar. Si alguns autors destaquen la necessitat que les cooperatives de crèdit competeixin al mateix nivell, oferint tot tipus de serveis bancaris i ampliant el seu àmbit de captació d'estalvi, d'altres entenen que aquesta dinàmica implica la pèrdua de l'essència d'una cooperativa. Sigui com sigui, els canvis en la legislació bancària semblen apuntar cap aquesta direcció.

També podem adhirir un altre aspecte clau com és la manca de consens polític per a crear una entitat d'aquest tipus, així com uns moviments socials encara poc vertebrats en el context d'una democràcia jove i un règim franquista encara molt proper. Aquest fet, probablement, incidí en la dispersió d'iniciatives i en una necessitat d'un instrument financer d'aquestes característiques poc definida i dispersa.

En definitiva, els diferents intents per crear una entitat financera de l'economia social fracassaren, alguns de bon començament i altres en una fase posterior. Aquest fet, però, no ens hauria de fer pensar que una entitat d'aquestes característiques no era necessària. Ans el contrari, l'existència d'una entitat de crèdit pròpia de l'economia social era i segueix essent una reivindicació més urgent que mai.

II. EXPERIÈNCIES ACTUALS

4. Experiències dins el crèdit cooperatiu català

4.1 Situació actual de les cooperatives de crèdit

A Catalunya hi ha actualment sis cooperatives de crèdit, tres de les quals són caixes rurals i tres són caixes professionals.

Les tres caixes rurals existents són la caixa rural Segre-Cinca, la caixa rural "Sant Honorat" de Castellidans i la caixa rural de Guissona, totes elles a les comarques de Lleida. Representen en conjunt un actiu total de 25.686 milions, uns recursos propis de 2.500 milions i uns beneficis de 289 milions. Existeixen quatre oficines, amb 18 treballadors, que ofereixen servei a uns 10.000 socis.

Degut a la progressiva desaparició de les caixes rurals catalanes durant la dècada dels vuitanta, les que existeixen avui en dia difícilment poden ser considerades com un subsector del crèdit agrari. Més aviat es tracta de caixes rurals d'àmbit molt local, que sobreviuen gràcies a la seva vinculació amb una única cooperativa agrícola.

Tal és el cas de la caixa rural de Guissona, sens dubte la cooperativa de crèdit amb més entitat econòmica de les tres. Creada l'any 1963, aquesta caixa rural ha concentrat la seva activitat d'aleshores ençà en donar suport financer a la Cooperativa Agropecuària de Guissona, permetent la modernització i creixement de les seves instal·lacions. Fruit d'aquesta estreta col·laboració, la cooperativa agrícola ha aconseguit convertir-se en la societat cooperativa més important de Catalunya tant pel que fa al nombre de socis (46.204) com per la seva facturació (62.024 milions)⁵¹. Per altra banda, la caixa rural completava l'exercici de 1997 amb un augment dels seus dipòsits de 1.824 milions, un volum de crèdits i préstecs concedits de 1.775 milions i uns beneficis de 248 milions.

És destacable que, si bé les operacions es limiten a la Cooperativa Agropecuària i als socis d'aquesta, la gamma de productes financers és força àmplia i inclou un fons de pensions i un fons d'inversió⁵². Atents a l'evolució financera dels darrers anys, on les inversions en renda variable

⁵¹ Dades de 1996, *La cooperativa pagès*, Dossier Econòmic, Febrer-març de 1998.

⁵² FondGuissona FIM.

estan retallant posicions respecte a les formes d'estalvi tradicional (dipòsits) com a conseqüència de la disminució dels tipus d'interès, Caixa Rural de Guissona ha posat en funcionament l'any 1998 serveis de contractació i custòdia d'accions pels seus clients, així com un fons d'inversió en renda variable. L'orientació local de la caixa rural, doncs, no sembla minvar la seva voluntat d'oferir serveis de banca universal.

En quant a les tres caixes professionals, cal remarcar la seva orientació gremial i, més concretament, la seva vinculació als col·legis professionals d'arquitectes, d'advocats i d'enginyers. Val a dir, però, que aquesta limitació evident del perfil del soci de les caixes professionals ha estat rebaixada legislativament⁵³.

A nivell agregat, les caixes professionals catalanes gestionen un actiu total de 103.190 milions, uns 7.800 milions de recursos propis, i a través 26 oficines, 250 treballadors i l'afiliació de 44.158 socis generen uns beneficis de 837 milions de beneficis.

L'entitat que més contribueix a aquests resultats és la Caixa d'Enginyers. Amb quasi 30.000 socis i sis oficines⁵⁴ aquesta cooperativa de crèdit és responsable de la meitat dels beneficis (415 milions) del conjunt de caixes professionals. Com passava amb la Caixa Rural de Guissona (i succeeix amb la majoria d'entitats financeres tradicionals) els importants augments en l'estalvi captat i en els beneficis s'expliquen sobretot pel creixement dels fons d'inversió.

Les tres caixes professionals esmentades han resistit els problemes que van afectar moltes cooperatives de crèdit durant els anys 80, consolidant-se de cara als col·legiats com una alternativa sòlida a bancs i caixes. Progressivament s'ha produït una equiparació pràctica en el funcionament i en els serveis bancaris oferts, de manera que les caixes professionals permeten una gran varietat d'operacions: nòmines, domiciliació de rebuts, canvis de moneda, etc.

La consolidació de les caixes professionals s'explica molt probablement pel respecte a les seves limitacions. En d'altres paraules, la combinació entre una política prudent d'expansió, que ha concentrat l'activitat d'aquestes entitats en els seus àmbits originaris, i una voluntat d'oferir un ventall complet i modern de serveis bancaris, pot ser una de les raons que explica que les caixes professionals semblin haver estat immunes a la crisi del sector.

⁵³ La llei de 1992 sobre cooperatives de crèdit permet adoptar la denominació de "cooperativa de crèdit professional" quan el 60% dels socis pertanyin a un col·legi professional. En l'anterior normativa aquest percentatge era del 75%.

⁵⁴ Quatre a Barcelona i dues a Madrid.

4.2 Les seccions de crèdit

Desconeixem si existeix algun tipus d'estudi que relacioni la progressiva desaparició de les caixes rurals catalanes amb la bona salut que gaudeixen actualment les 123 seccions de crèdit que existeixen al nostre país. No podem afirmar, doncs, que s'hagi produït una substitució d'unes per les altres, si bé sembla prou evident que en el context actual les seccions de crèdit compleixen funcions similars a les d'una caixa rural però amb un "cost operatiu" molt menor i amb un finançament que no depèn de les fluctuacions del mercat.

Les caixes rurals catalanes, tot i la seva vinculació a una única cooperativa agrícola, han de complir amb tots els requisits d'una entitat financera: coeficients de solvència, estructura, obligació d'informació, etc. Contràriament, les seccions de crèdit, en no tenir una personalitat jurídica independent, no disposen d'immobilitzat ni recursos propis. Aquesta manca de personalitat jurídica pròpia ve imposada per llei, així com la limitació de totes les operacions de la secció de crèdit amb la cooperativa de la qual formi part. Una secció de crèdit, doncs, només pot deixar diners a la cooperativa i als socis d'aquesta.

Qualsevol tipus de cooperativa, excepte les cooperatives de crèdit, pot crear una secció pròpia de crèdit. En la pràctica, però, són quasi exclusivament les cooperatives agràries les que així ho han fet. La majoria de cooperatives agràries amb secció de crèdit estan concentrades a les comarques de Lleida i Tarragona.

Hom situa el seu origen⁵⁵ l'any 1968, quan el Ministeri d'Hisenda imposà la normativa oficial de la banca a les caixes rurals. Algunes cooperatives s'haurien negat a oficialitzar-se i, després d'un període de negociació, haurien estat autoritzades a seguir operant però sota el nom de "seccions de crèdit" i sota el control del Departament d'Economia i Finances de la Generalitat.

En el seu moment més àlgid, existiren a Catalunya 250 cooperatives agràries i de consum amb secció de crèdit, reduint-se aquest nombre a 149 l'any 1985 i a 123 en l'actualitat. Aquesta evolució ha estat atribuïda a una excessiva concentració de risc en la pròpia cooperativa, finançant el seu immobilitzat només amb recursos de la secció. La nova llei de seccions de crèdit, que substitueix la de 1985, corregeix aquestes deficiències imposant un control sobre la concentració del risc. Actualment només un 25 % dels crèdits de la secció poden destinar-se a immobilitzat de la cooperativa.

⁵⁵ "Jornada de les cooperatives amb secció de crèdit", a *Cooperació Catalana*.

Tot i els problemes, moltes seccions han dut a terme una gestió correcta que els ha permès prestar diners a les cooperatives dos i tres punts per sota l'interès demanat per bancs i caixes. A finals de 1996, les seccions de crèdit gestionaven en conjunt més de 60.000 milions de pessetes⁵⁶, que es tradueixen en uns beneficis de 300 milions de beneficis. La immensa majoria de seccions presenten una alta liquidesa.

Tant pel que fa a recursos captats com a inversions creditícies en l'àmbit rural, actualment a Catalunya la importància de les seccions de crèdit és superior a la de les caixes rurals.

4.3 Experiències recents

4.3.1 Coop 57

Origen

En motiu de la lluita d'un col·lectiu d'ex-treballadors de l'Editorial Bruguera, es va constituir un fons de vint-i-nou milions de pessetes que era administrat per un representant del propi grup de treballadors. Aquest fons tenia com a finalitat el finançar o recolzar iniciatives d'economia social que beneficiessin l'ocupació, l'autogestió i l'autoorganització⁵⁷.

Per iniciativa d'aquest grup, de la Federació Autònoma de Cooperatives Catalanes de Treball Associat i un grup de cooperatives de treball associat, es creà una cooperativa de serveis financers anomenada COOP 57⁵⁸, destinada a reunir fons aportats pels socis i adherits, i, amb aquests, donar suport a projectes d'economia popular d'interès cooperatiu endegats per socis de COOP 57.

Tenint en compte les necessitats de les cooperatives i el desig d'aquestes de crear un instrument de finançament alternatiu de les mateixes, l'any 1995 es va prendre l'acord d'endegar aquella cooperativa de Serveis Financers que adaptava els estatuts d'una cooperativa de treball associat pre-existent, sorgida d'aquella lluita dels treballadors, però modificant-se les seves finalitats.

Què és Coop 57?

Coop 57 és, per tant, una Cooperativa de Serveis Financers, que té com a objectiu la realització en comú de serveis d'assessorament i de suport

⁵⁶ Per un estudi de l'evolució i l'estat actual de les cooperatives agràries amb secció de crèdit veure: BALAGUÉ, PARCERISA, USALL: *Les seccions de crèdit de les cooperatives agràries a Catalunya*. Document de treball. Exercici 1996.

⁵⁷ VILASECA, J.M.: "El finançament de les iniciatives d'economia social" CINA, 4art trimestre, Col·lectiu Ronda, Barcelona.

⁵⁸ El nom de Coop57 fa referència als 57 treballadors que acamparen en la protesta contra Editorial Bruguera.

tècnic i financer de les activitats econòmiques i/o professionals dels socis, i de gestió, recerca i obtenció de recursos financers destinats a socis, entre d'altres.

Qualsevol cooperativa pot ser soci de COOP 57, així com altres persones físiques o jurídiques, titulars d'explotacions industrials o de serveis, i els professionals o artistes que exerceixen per compte propi, si bé el reglament de l'entitat dóna preferència al món cooperatiu. Actualment, Coop 57 compta amb 25 cooperatives sòcies i amb 27 adherits.

Els principis de COOP 57 són principis cooperatius generals i així es transcriuen en els Estatuts: auto-organització de les cooperatives de treball associat i dels treballadors; estructura i gestió democràtiques i assembleàries; independència, tant dels partits com dels sindicats, grups de pressió, etc...; potenciació del cooperativisme de treball associat tant en el seu àmbit d'actuació natural com en altres realitats més llunyanes però ideològicament properes del Tercer Món; participació activa en qualsevulla altre entitat, pública o privada, que tingui com a finalitat l'ocupació efectiva, la formació i la promoció dels treballadors; defensa dels interessos de les cooperatives de treball associat i dels socis treballadors i de treball, dins del marc d'actuació d'aquesta cooperativa; recerca d'una alternativa a la difícil i discriminatòria situació en què es troben moltes cooperatives de treball associat quan es tracta de buscar i obtenir recursos econòmics i d'altres tipus, amb l'objectiu de possibilitar la realització dels principis expressats.

Els recursos propis de COOP 57 eren, al final de 1997, d'uns 50 milions de pessetes, i s'havien aprovat 15 préstecs, amb un índex de morositat del 0%. Aquests recursos propis consisteixen en:

- Aportacions obligatòries dels socis de capital: 150.000 ptes per soci. Aquestes aportacions participen dels beneficis o pèrdues, mitjançant aplicació comptable al seu valor, i no tenen retribució via interessos.

- Aportacions voluntàries dels socis al capital: l'aportació més elevada és, en l'actualitat, de 3 milions de pessetes. Hem de considerar que cap soci pot reunir més del 25 % del capital (art. 51.3 de la Llei de Cooperatives de Catalunya). Participen de la mateixa manera dels beneficis o les pèrdues de la cooperativa i, a més, hi ha establert un interès anual equivalent a l'IPC. Per fer-nos una idea, l'exercici 1997 ha suposat una rendibilitat conjunta, via retorns no distribuïts i interessos, de més del 7% anual.

- Aportacions al capital dels adherits: pot ser adherit de COOP 57 qualsevol persona o entitat, sense distinció, que no sigui soci de la cooperativa. Les aportacions són temporals (màxim 5 anys), i l'Assemblea General ha establert una retribució en concepte d'interessos de l'IPC anual més dos punts. Els adherits no poden participar dels retorns cooperatius i,

d'altra banda, no poden ser destinataris de finançament, en no ser socis. La seva motivació és la participació en la formació de la voluntat social de COOP 57 i, particularment, en la presa de decisions sobre inversions, i l'obtenció d'uns interessos relativament elevats atesa la quantitat mínima de les aportacions, que és de 50.000 ptes. El total d'aportacions dels adherits no pot depassar el 33% de les aportacions de la totalitat dels socis al capital social⁵⁹. Els adherits estan representats a l'Assemblea i al Consell Rector.

Les aportacions es poden retirar en el moment que un soci causa baixa. Els adherits també poden retirar la seva aportació quan acabi el temps que s'hagi pactat.

Característiques de les inversions

COOP 57 pot concedir finançament directe, via préstecs o d'altres formes de finançament o participació empresarial. També existeix la possibilitat d'un finançament indirecte, a través del seu fons de garantia. Val a dir que, davant de qualsevol sol·licitud presentada, la primera anàlisi a fer és la de la finalitat de l'operació, valorant la seva significació socioeconòmica en un context d'afavoriment de l'autoocupació mitjançant tecnologies no agressives, o projectes emprenedors potencialment valuosos però mancats de capital i/o experiència. En aquest sentit, és interessant fer notar el suport donat a projectes de formació tècnica i cooperativa, a aquells que impliquen la incorporació de nous socis treballadors a les cooperatives i a aquells projectes imaginatius endegats per gent jove sense experiència professional. Aquesta primera valoració no garantista la fa una persona proposada per cada expedient concret, coneixedora del sector econòmic i geogràfic on s'ha de desenvolupar el projecte.

Una vegada s'ha constatat que val la pena afavorir el projecte per la seva qualitat intrínseca, hom passa a analitzar les qüestions financeres –forma de devolució de capital i interessos, teminis, etc...-, així com les garanties. En aquest terreny s'intenta ser més imaginatiu i flexible que les fórmules tradicionals, potenciant, per exemple, els afiançaments dividits i no solidaris⁶⁰. No hi ha comissions de cap mena, i l'interès tendeix a correspondre's amb el legal del diner. És una comissió tècnica qui fa la proposta al Consell Rector, que decideix sobre l'aprovació de l'operació. El Consell Rector es reuneix cada mes. Està format per tres representants dels socis membres, elegits per l'Assemblea. Trimestralment, tenen lloc

⁵⁹ Art. 25.9 de la Llei de cooperatives de Catalunya.

⁶⁰ En una línia semblant al conegut Grameen Bank, creat per a respondre a les necessitats financeres de milions de pobres mitjançant mecanismes innovadors i procediments no ortodoxes com el "grup de caució solidària", que substitueix la més tradicional garantia patrimonial. Aquesta fórmula ha estat imitada a molts països del Sud i del Nord. El principi de "caució solidària" no s'ha de confondre, ans tot el contrari, amb l'afiançament solidari imposat pels bancs. En el primer cas, un petit grup, generalment de cinc persones, de les quals el petit emprenedor forma part, es divideixen la garantia de l'operació, que així es difon i es fa accessible socialment. En el segon, tots i cada un dels fidors responen per la totalitat del deute, cosa que només pretén assegurar l'operació pel banc, però comporta riscos personals i familiars no equitatius i desproporcionats.

consells rectors ordinaris de caràcter obert i itinerant a les diferents seus socials dels membres de COOP 57, on poden assistir tots els socis o adherits que ho desitgin.

Els acords de col·laboració amb la FTAC passen per una progressiva implantació de COOP 57 en el si de les cooperatives vinculades a aquesta federació. Així mateix, el protocol signat entre la Federació de Mutualitats de Catalunya i les dues Federacions de Cooperatives de Treball Associat de Catalunya, en matèria de sistemes de previsió, potencia el paper de COOP 57 com a gestora preferent dels fons de lliure disposició que es generin.

D'altra banda, una gran part de les cooperatives de treball associat que cotitzaven en concepte al Fons de Gestió Salarial (FOGASA) pels socis treballadors, han acordat aportar la quantitat corresponent als recursos de COOP 57.

Entre COOP-57 i la Cooperativa Arç s'està promovent la "previsió cooperativa mutual", que és un sistema d'estalvi de jubilació complementària i una petita part d'aquests recursos es gestionarà des de COOP-57. Finalment, COOP 57 s'està plantejant una política de captació de recursos més comercial.

4.3.2 Caixa Llobregat-Anoia

Caixa Llobregat-Anoia és un projecte de creació d'una cooperativa de crèdit que actualment es troba en fase de constitució. Un cop subscrits els 800 milions de capital social mínim necessari i realitzat el desemborsament obligatori fixat per la llei del 20% d'aquesta quantitat, el projecte espera l'autorització del Banc d'Espanya i del Departament d'Economia i Finances de la Generalitat pels primers mesos de 1999. Més concretament, fins ara s'ha subscrit capital per un valor de 843 milions, mitjançant l'aportació d'aproximadament uns 850 socis (250 entitats i uns 600 particulars), a través d'una subscripció a la par i sense prima d'emissió.

Aquesta fase inicial de recollida de capital ha durat uns cinc anys, temps durant el qual el grup promotor, en tractar-se d'una entitat encara en constitució, no ha pogut disposar legalment d'infraestructura pròpia ni ha pogut realitzar publicitat. A partir de l'entrada en funcionament de la cooperativa de crèdit es preveu un pla escalonat d'ampliacions de capital fins arribar als 10.000 milions de recursos propis en deu anys.

Així mateix es preveu arribar en deu anys a tenir oficines en 90 municipis de l'eix del Llobregat, tot i que les tres oficines inicials seran a Sant Boi (seu central), Barcelona i Madrid. L'àmbit natural d'actuació de la futura entitat són les comarques de la conca de l'eix del Llobregat, si bé

jurídicament es defineix com una entitat d'àmbit estatal, amb la qual cosa es deixa la porta oberta a futures expansions.

La cooperativa de crèdit que es pretén crear s'inspira en els bancs cooperatius i mutualistes europeus i, més concretament, en exemples com el *Credit Mutuel* de França. Aquestes organitzacions es caracteritzen per desenvolupar les seves funcions fonamentalment vers els seus socis com a "banca comarcal" i/o "banca sectorial".

A partir de la solvència contrastada i la llarga experiència de les experiències europees, es defineix un nou concepte econòmic financer, "l'economia associativa", que combina una orientació no especulativa, col·lectiva i participativa de l'activitat productiva amb l'esprit d'empresa privada, on conceptes com eficiència, responsabilitat i voluntat de servei siguin la norma de conducta. Segons aquesta visió, l'actual sistema de garanties basat en la declaració patrimonial ha de ser substituït per una valoració de la solvència tangible i el factor humà de l'interessat, considerant aspectes com la seva professionalitat, la seva experiència en el sector corresponent o el seu concepte de solidaritat i associacionisme.

Caixa Llobregat-Anoia, doncs, serà una cooperativa de crèdit no convencional, ja que com qualsevol entitat mercantil la presa de decisions es basarà en segons la participació del soci en el capital social. Val a dir, però, que la utilització del vot plural no persegueix en cap cas l'entrada de socis "inversors i prou", sinó que tot soci ha d'estar interessat en participar en el desenvolupament de la cooperativa. Per evitar una mala utilització d'aquest sistema de presa de decisions s'ha limitat l'aportació de les persones físiques a un màxim del 2,5% del capital total. Així mateix, es constitueix un Consell Consultiu encarregat de vetllar que el funcionament de l'entitat no s'aparti de la filosofia i els valors inicials. Un 51% de tots els recursos de Caixa Llobregat-Anoia seran d'obligada inversió en els propis socis.

L'estructura bàsica de Caixa Llobregat-Anoia estarà constituïda per l'Assemblea General de Socis i el Consell Rector, tot i que es complementa amb un Consell Consultiu, comissions comarcals, una Direcció General i una Fundació Caixa Llobregat-Anoia.

Per als socis individuals, la cooperativa de crèdit preveu oferir tots els serveis bancaris habituals propis de la resta d'entitats de crèdit. En aquest sentit, actuarà com un veritable banc cooperatiu, oferint serveis financers integrals i personalitzats als seus socis i clients. Per altra banda, els socis tenen dret a participar en les futures ampliacions de capital i a rebre un interès sobre el nominal del capital invertit de com a màxim sis punts per sobre l'interès vigent⁶¹. La rendibilitat anual mitja esperada és del 20%.

⁶¹ La retribució via interessos fa referència a les aportacions voluntàries.

Un segon bloc de serveis estarà destinat a les empreses, en temes com gestió del "cash-flow" empresarial, plans de viabilitat, assessorament fiscal, plans de jubilació laboral, etc.

Per últim, Caixa Llobregat-Anoia aposta per les Gerències Sectorials com al seu "producte estrella", amb l'objectiu d'oferir serveis financers adequats a cada sector professional i empresarial. Es preveu la creació d'un servei bancari per a cada sector. En definitiva, es tracta de fomentar una estreta col.laboració entre la cooperativa de crèdit i les petites i mitjanes empreses (PIMES) dels diferents sectors representatius de les comarques de l'eix del Llobregat, una pràctica que ja fa temps que és aplicada en els bancs cooperatius d'àmbit europeu.

5. Banca Solidària

5.1 Acció Solidària contra l'Atur

Origen

En un context de creixement sostingut de l'atur, l'any 1981 es va organitzar una taula rodona amb el títol "L'atur: un clam a la societat i a la consciència cristiana". Al final de la sessió es va prendre la resolució de fer quelcom en concret. El resultat d'aquesta concreció va ser la constitució d'Acció Solidària contra l'Atur. Acció Solidària contra l'Atur es va crear com a associació, inicialment sense capital i tan sols amb algunes aportacions de col.lectius. A finals d'any, però, ja començava a rebre les primeres subvencions i ajuts. El novembre de 1984 es va constituir com a fundació civil privada amb els mateixos objectius inicials, per tal de donar respostes concretes als reptes de l'atur.

Què és Acció Solidària?

Acció Solidària és una organització amb caràcter de fundació privada ubicada a Barcelona i desplegant la seva activitat al conjunt de Catalunya. La seva activitat es configura en tres línies de treball concretes: per una banda un bloc d'ajudes específiques i urgents⁶², per altra banda, proporciona instruments de treball a persones actives acollides al règim d'autònoms⁶³ i una tercera línia que és el Bloc d'ajudes a l'autoocupació⁶⁴, o a la constitució d'empreses. Els ajuts a situacions límit es canalitzen a

⁶² Subsistència, lloguers, desnonaments, ajuts periòdics, servei social de base, etc.

⁶³ Formació, eines de treball, etc.

⁶⁴ Promoció o consolidació de cooperatives de treball associat o de serveis i d'altres iniciatives col.lectives d'autoocupació, tallers ocupacionals, atur juvenil, eines de treball.

través d'assistents socials de municipis, parròquies, etc... Per Acció Solidària, però, és prioritari el recolzament de les iniciatives empresarials presentades pels propis aturats i, en particular, les dels aturats de llarga durada, dones i joves.

Les sol·licituds dels blocs es presenten en un imprès estàndar, acompanyat de tota la documentació necessària. Dues comissions tècniques, formades per professionals⁶⁵, examinen i resolen⁶⁶ cada sol·licitud o projecte d'autoocupació. Normalment, les subvencions pel bloc d'autoocupació acordades són a retornar en la seva totalitat o bé parcialment sense cap tipus de gravàmen ni contraprestació. Les condicions de retorn s'estableixen d'acord amb l'estudi de viabilitat de l'empresa⁶⁷.

En el cas d'iniciatives de caire social, sense afany de lucre, les subvencions es poden lliurar a fons perdut. Després, un voluntari que conegui l'activitat escollida per a la nova empresa fa el seguiment i es converteix en "assessor-tutor" durant el període de llençament. Aquestes assessories, realitzades per tècnics en actiu o jubilats, són molt importants i completen la formació base donada als emprenedors, que sovint no tenen experiència personal en la gestió d'empreses.

Un altre tipus d'ajut, normalment menor, és el finançament d'eines de treball. Per accedir a qualsevol d'aquests ajuts cal estar a l'atur i no comptar amb recursos propis suficients. Això sí, la idea ha de ser viable.

En alguna ocasió Acció Solidària ha actuat com a avalador davant d'entitats financeres tradicionals.

El finançament d'Acció Solidària contra l'Atur prové de l'aportació de protectors i col·laboradors, com també d'algunes subvencions d'entitats i d'institucions públiques i privades. La Fundació té dos tipus de socis: els subscriptors que ingressen una quantitat periòdicament i els col·laboradors que fan ingressos puntuals. La Fundació ha tingut fins aquesta data subscriptors amb quota periòdica en 36 ciutats de Catalunya.

S'ha recuperat el 55% de les subvencions concedides amb compromís de devolució total o parcial durant els deu anys darrers per a la promoció o consolidació de col·lectius i iniciatives d'autoocupació. Aquest fet demostra el sentit solidari dels seus responsables, conscients que d'aquesta manera la Fundació podrà fomentar la promoció de noves iniciatives d'economia social.

⁶⁵ Economistes i enginyers industrials amb experiència empresarial.

⁶⁶ Dos criteris bàsics són els de la viabilitat del projecte i la disponibilitat de caixa tenint prioritat, òbviament, les entitats de caire social com una empresa d'inserció laboral, per exemple.

⁶⁷ Es firma un conveni, per a cada cas, on s'especifica la quantitat prestada, les condicions de devolució, les garanties. S'estableix una reserva mínima per quan s'adquireix un bé d'equip, fins que no s'hagi pagat. El grau de morositat es troba entre el 20 i el 30%.

Les aportacions individuals o col·lectives es poden fer subscriuint la butlleta⁶⁸ amb l'autorització bancària, o bé ingressant-les directament o mitjançant transferència a qualsevol oficina de la Caixa d'Estalvis de Catalunya, la Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona, la Caixa d'Enginyers, o bé enviant-les a secretaria mitjançant un xec nominatiu.

Els donatius aportats a la Fundació gaudeixen de la deducció a la quota del 20% del donatiu amb el límit del 30% de la base liquidable⁶⁹.

Acció Solidària reflecteix d'una manera gairebé sorprenent les oscil·lacions de la taxa d'atur. Les sol·licituds ateses dels Blocs d'Autoocupació i d'Ajuts Puntuals provenen anualment d'una mitjana de quaranta poblacions i en el decurs de tota la seva trajectòria ha arribat a un total de 116 poblacions de Catalunya. En aquest sentit, la moderada inversió de tendència en els índexs de l'atur i un cert increment de l'activitat econòmica ha significat una represa important en la línia d'atenció al Bloc d'Autoocupació.

Dins d'aquest mateix bloc s'ha tingut un interès especial en la creació o consolidació d'aquelles entitats dedicades a crear llocs de treball estables i per a persones menys afavorides i poc qualificades, procurant assegurar una remuneració digne, tot estimulant el seu desenvolupament humà i personal.

El Fons de Solidaritat es nodreix principalment d'aportacions privades que, durant l'exercici de 1997, han representat un 46,7%. També compta amb subvencions d'organismes públics i privats (14,3%), i amb els reintegraments de subvencions a iniciatives d'autoocupació, un 39%. Sense la generositat dels protectors i col·laboradors, no s'hauria pogut constituir el fons i la Fundació no s'hauria consolidat com una iniciativa independent de la societat civil.

Bloc d'autoocupació

Durant l'any 1997 ha augmentat de forma notable el nombre de sol·licituds d'iniciatives per a l'autoocupació. S'ha prioritzat promocionar aquest bloc, ja que compleix un dels principals objectius de la Fundació: la creació i/o consolidació de llocs de treball.

Per aquesta raó l'augment, en relació amb l'exercici de l'any 1996, ha passat de 24 a 32 sol·licituds subvencionades, o sigui un increment del 33%. Això representa que de 27.130.866 pessetes s'ha passat a uns 37 milions, la qual cosa significa un augment d'uns 10 milions de pessetes.

⁶⁸ La quota de subscripció és voluntària.

⁶⁹ Segons estableix la Llei 30/1994 de Fundacions i d'Incentius Fiscals a la participació privada en activitat d'interès general.

L'augment del nombre de sol.licituds per aquest bloc es deu a dos fets. En primer lloc, les grans dificultats que troben els aturats de més de 40 anys per accedir al mercat laboral que busquin en l'autoocupació poder sortir d'aquesta situació. En segon lloc, per la divulgació i promoció dels serveis de suport a la creació d'empreses, promoguts per diversos Ajuntaments, especialment el de Barcelona, a través de Barcelona Activa i el "Servei d'Autoempresa" de la Generalitat de Catalunya. Aquestes entitats canalitzen cap a Acció Solidària contra l'Atur molts emprenedors sense recursos econòmics suficients ni capacitat d'endeutament bancari.

Ajuts per a l'adquisició d'eines de treball

La dada més significativa d'aquesta modalitat respecte el 1996, és l'augment de sol.licituds resoltes, que passen de 98 a 102; a Barcelona hi ha hagut 46 sol.licituds. És molt important observar l'augment d'ajuts sol.licitats per dones (55% el 1997, 43% el 1996).

La resta de beneficiaris han estat aturats d'altres 23 poblacions com Sant Boi, Santa Coloma, Badalona, L'Hospitalet, Terrassa, Mollet del Vallès i altres poblacions del Bages, Barcelonès, Baix Llobregat, Garraf, Maresme, La Selva, Vallès Occidental i Vallès Oriental.

Bloc d'Ajuts puntuals

Cal destacar l'augment experimentat tant en el nombre de sol.licituds com en el seu import: de 186 ajuts d'un total de 11.800.596 pessetes el 1996, s'ha passat a 221 ajuts amb un import global de 15.333.011 pessetes. El perfil promig de l'aturat que ha sol.licitat ajut és el d'una dona de 40 anys, cap de família amb 2 fills, del sector serveis, en atur des de més de 2 anys, com motiu de l'atur la fi de contracte, i amb problemes d'habitatge i de subsistència.

També es pot constatar una diferència en els percentatges de 1994, 1995 i 1996 relatius als sectors laborals d'on provenen les persones que sol.liciten ajut: Serveis (70%), Indústria (16%), Construcció (14%). Pel que fa a 1997 aquests percentatges han estat: Serveis (78%), Indústria (4%) i Construcció (18%).

Des d'un punt de vista geogràfic, les sol.licituds provenen de 27 poblacions i 5 comarques: Barcelonès, Baix Llobregat, Bages, Vallès Occidental i Vallès Oriental.

En l'exercici de l'any 1997 els ingressos han estat de l'ordre de 70.637.067 pessetes (aportacions individuals i col.lectives, subscripcions: 37.161.483; Convenis i Subvencions oficials: 5.156.949; Retorns Bloc Autoocupació 27.146.148; Interessos: 1.172.487). Les sortides han estat d'un total de 70.637.067 pessetes (Bloc d'Autoocupació: 46.563.481; Bloc

d'Ajuts Puntuals: 15.333.01; Investigació sobre l'atur: 1.373.733; despeses de funcionament: 7.769.498).

El conjunt d'inversions d'Acció Solidària Contra l'Atur entre desembre de 1984 i desembre de 1997 ha estat de 670.416.000 ptes de les que 408.723.242 han estat per a iniciatives d'autoocupació col·lectiva, amb un total de 4.004 llocs de treball creats o consolidats, i 638.768.961 per al Bloc d'Ajuts Puntuals.

Respecte les entrades, en el període de desembre de 1984 a desembre de 1997, el conjunt d'aportacions, subvencions, devolucions (bloc autoocupació) dels interessos ha ascendit a 781.386.306 pessetes. Les aportacions individuals o col·lectives mitjançant ingrés directe a les caixes, subscripcions o trameses de xecs nominatius a secretaria representen el 70,37% sobre el total de les entrades mentre les devolucions de les subvencions amb compromís de devolució total o parcial un 16,23%. D'altra banda, les subvencions o convenis d'entitats privades i de corporacions públiques han representat el 13,40 % de les entrades.

La campanya publicitària d'Acció Solidària ha estat pràcticament inexistent. En l'actualitat existeix la voluntat de començar a difondre les activitats de la Fundació. Una de les primeres passes ha estat definir una campanya de marketing a través de tríptics explicatius que ha tingut com a resultat més notori l'adopció del terme Banca Solidària per part de la Fundació.

5.2 EDCS (Ecumenical Development Cooperative Society)⁷⁰

Origen

EDCS es creà el 1975 a partir del Consell Mundial de les Esglésies com un instrument d'aquestes pròpies esglésies per invertir els seus fons en activitats ètiques i acostar el crèdit als sectors més desfavorits de la societat. Aquesta voluntat es basava en la convicció que els préstecs a empreses productives creen més incentiu per a l'autodesenvolupament que les simples donacions. Així, es pot considerar que EDCS funciona com un instrument d'inversió alternativa.

EDCS és predominantment protestant, propera al Consell Mundial de les Esglésies. Això no obstant, hi ha una gran participació també de l'església catòlica romana, probablement per la seva gran implicació en activitats missioneres. En un principi no va ser l'església catòlica romana oficial la que invertí a EDCS sinó innumerable persones catòliques, parròquies i

⁷⁰ També coneguda per les sigles franceses SOCED.

congregacions. En la seva majoria s'incorporaren mitjançant associacions de suport. Darrerament s'han adherit branques oficials de l'església (diòcesis i conferències de bisbes).

EDCS es proposa fer accedir al crèdit a persones que no poden optar al de la banca tradicional. Bàsicament, les operacions s'efectuen en l'àmbit dels països menys industrialitzats tot i que no s'exclou actuar en l'anomenat quart món.

El propòsit d'EDCS és combinar la inversió de persones –accionistes-disposades a invertir en empreses productives en situació de desavantatge i la responsabilitat dels socis dels projectes que lluiten per millorar el seu nivell de vida mitjançant l'èxit de les seves activitats productives. Finalment, es pretén fer una bona combinació entre sòlids principis bancaris i la voluntat de compartir riscos amb els socis.

Procediment de la concessió de préstecs

Tot comença amb la primera entrevista entre el futur soci i un dels diversos Gerents Regionals. En aquesta entrevista es comença a investigar si els plans són realistes i s'avalua els riscos que implica per poder protegir la viabilitat de l'empresa. Després es formula una proposta de préstec, es reuneixen les dades financeres, es controlen les disposicions legals, impositives, bancàries, s'estableixen les garanties, es fa un borrador del contracte del préstec, es firma i es procedeix al desemborsament (el temps pot variar des dels 6 mesos fins a un i dos anys). Alguns dels factors que incideixen també en la prolongació del procés són factors de caràcter extern: inestabilitat política, desastres climatològics, inestabilitat monetària (sud-est asiàtic)

Els criteris de finançament són els següents:

- La institució a la qual s'ajuda ha de beneficiar als pobres i a les persones que es trobin en situació de desavantatge.
- Els beneficis del projecte no enriquiran a unes poques persones sinó que s'hauran de distribuir àmpliament.
- El projecte ha de contribuir al desenvolupament social i econòmic de la comunitat majoritària del lloc en particular.
- Es prestarà atenció especial a l'impacte ecològic.
- S'haurà d'afavorir l'estructura cooperativa, perquè aquesta permet als pobres participar directament en el funcionament i administració del projecte.
- Es donarà preferència als projectes en els quals les dones siguin beneficiàries directes i participin en la presa de decisions, en les estructures i en els procediments relacionats amb la conceptualització, organització, implementació, control i avaluació del projecte.
- La institució haurà de ser econòmicament viable i comptar amb

- l'administració i l'assessorament tècnic apropiats. Serà autosuficient en un temps raonable per a poder prescindir de la inversió, el préstec o la garantia d'EDCS.
- Existeix la necessitat d'inversions estrangeres que puguin otorgar-se en condicions que assegurin l'aprovació governamental necessària i beneficiïn al projecte.

Estructura

EDCS compta amb centenars de voluntaris reunits en 30 associacions de recolzament. A finals de 1997 el total de membres d'aquestes associacions arribava a les 15.000 persones. En aquest mateix any reuniren 11,6 milions \$ contribuint en un 77,7% al capital total d'EDCS.

Més concretament, el concepte d'EDCS es transmet principalment per les inversions que realitzen els seus 392 membres: 346 esglésies i organitzacions eclesiàstiques, 30 associacions de suport (representant entorn les 15.000 persones, parròquies, congregacions), la Fundació Accionària Internacional (ISF) i 15 socis de projectes.

La EDCS International Share Foundation (ISF) es creà el 1995 en resposta al creixement de propostes de préstecs més ràpid del que es podia finançar amb el capital social. La ISF serveix com a instrument addicional que permet a organitzacions no eclesiàstiques i a particulars residents en països on no existeixen associacions de recolzament invertir a EDCS. Des que s'endegà ha ingressat capital social addicional que ha ajudat a superar l'escassetat d'inversions. El 1997 la ISF recaptà una quantitat record de 1,1 milions de dòlars.

En quant a la formulació de polítiques, els 392 membres estan representats pels 16 membres⁷¹ del Consell Directiu, deu dels quals són dels països del Sud, reflectint el caràcter internacional de l'entitat. Les tasques executives estan a càrrec de l'Oficina Internacional de Recolzament a Amersfoort (Holanda), i de les 14 oficines regionals. Aquestes estan distribuïdes arreu del món⁷² i són gestionades per professionals que pertanyen a la mateixa regió i que majoritàriament són dones.

La finalitat és el finançament d'empreses dels pobres. A l'acabar 1997, EDCS finançava 226 grups: des de proveïdors de microcrèdits a cooperatives de petits cafeters.

⁷¹ Actualment el Consell Directiu el formen representants de Ghana, Sudàfrica, Costa d'Ivori, Indonèsia, Tailàndia, Índia, Equador, Xile, Eslovàquia, Bèlgica, Àustria, França, Estats Units, Nicaragua, Canadà i el Consell Mundial de les Esglésies.

⁷² Europa Oriental, Estats Units, Costa Rica, Mèxic, Xile, Uruguai, Costa d'Ivori, Ghana, Kènia, Índia, Tailàndia, Indonèsia, Filipines.

Cada sis mesos el Consell Directiu d'EDCS es reuneix en distintes parts del món. Els representants cobreixen diverses denominacions religioses i especialitats de coneixement (finances, assumptes eclesiàstics, ecologia, gènere...). El número de membres d'ambdós sexes està equilibrat.

A més de la seva responsabilitat en la presa de decisions i la coordinació general, cada membre del Consell té assignades tasques específiques. Quasi tots ells formen part del Comitè de Projectes (considerat el cor d'EDCS). En aquest comitè és on es discuteixen totes les sol·licituds de nous finançaments. S'avaluen els projectes que ja estan funcionant i es preparen les propostes polítiques a llarg termini relatives al finançament, que posteriorment són sotmeses al Consell. En aquest aspecte és on intervien també els Gerents Regionals i el personal de suport. Els comitès més petits es concentren en altres àrees com personal, ingrés de capital, relacions amb els membres i planificació financera a llarg termini.

Els Gerents Regionals assumeixen la tasca de "treball de camp". La seva posició és clau en tant que són els que han de facilitar els fons disponibles als que els necessiten. La seva tasca principal consisteix en identificar i avaluar possibles socis de projectes en les seves respectives regions, estructurar les seves propostes una vegada s'ha efectuat el desemborsament i mantenir el contacte amb l'activitat en qüestió. EDCS compta amb 14 oficines regionals, però per tal d'augmentar la seva capacitat de préstec i donar resposta a l'augment de capital social, s'està ampliant progressivament les actuals oficines regionals obrint suboficines i planificant-ne l'obertura de noves.

La tasca de la Oficina Internacional de Recolzament (ISO) és recolzar els Gerents Regionals. La ISO està dividida en diversos departaments, fet que permet que tots els aspectes del treball siguin atesos: recolzament a projectes, assumptes legals i financers, relacions públiques, mobilització de fons i administració.

Resultats

Els actius dels darrers cinc anys mostren que, en comparació a 1992, els fons en projectes pendents de reemborsament han crescut més del doble (117%). Al mateix temps les inversions han crescut en un percentatge similar degut, fonamentalment, a l'augment similar del finançament. En els darrers cinc anys el capital social d'EDCS quasi s'ha duplicat, passant de 51 milions a 100 milions de dòlars, mentre el Fons de Previsió per Pèrdues i les Reserves (ambdues finançades amb els ingressos nets) ha crescut el 150%. Els fons per a préstecs (capital social, fons administrats, préstecs i reserves generals) han augmentat en 18, 8 milions de manera que ara presenten un nivell de 112,3 milions de dòlars.

El 30% de la cartera de préstecs es concentra en microcrèdits dedicats als molt pobres. Es plantegen, però, altres tipus de crèdits més quantiosos per a grups més nombrosos i que estan en una altra etapa de desenvolupament. Per exemple, crèdits que permetin als cafeters d'una cooperativa petita construir conjuntament una planta processadora que els lliuri dels intermediaris assegurant així majors ingressos. Així, el 70% es dedica al mezzocrèdit.

El promig de devolució dels socis (demandants de préstecs) assoleix quasi el 90%. L'augment constant de fluxe de nou capital accionarial permet ampliar el programa d'EDCS a nous socis i nous països.

Respecte els ingressos i les despeses es pot esmentar que el 52% dels ingressos provenen dels projectes, el 45% per inversions i tan sols el 2% per honoraris d'administració. Les despeses es reparteixen de la següent manera: 36% per a previsió per pèrdues en els préstecs, el 21% dividends, el 20% despeses de projectes menys compensació, el 7% en administració general de les finances, el 4% relacions públiques, un 5% a despeses de compensació de riscos de fluctuació del dòlar i el 3% restant a les reserves generals.

A diferència de les agències donants les operacions de préstec d'EDCS no estan finançades per donacions. És una "empresa" que paga dividends i rescata accions. És a dir, les despeses es paguen amb els ingressos.

Una dels problemes d'EDCS és la capacitat limitada de realitzar préstecs en moneda local, degut a que la majoria d'inversions i reemborsaments dels seus membres s'han de fer majoritàriament en florins holandesos o dòlars. EDCS considera que, si es vol mantenir fidel al concepte de banca solidària, ha de mantenir el valor de les accions en aquest tipus de moneda. En alguns països, però, no es permet (Brasil, Índia). En altres països el valor de la moneda local es tan volàtil que els mateixos socis es mostren reticents a contraure obligacions en moneda dura (Indonèsia, Filipines, Tailandia). És per això que s'ha prè la decisió d'augmentar la quantitat de préstecs en moneda local definint les noves condicions per a aquests préstecs. Una d'aquestes condicions és que aquests préstecs han de pagar un interès equivalent al 95% de la taxa d'interès vigent a nivell local, o sigui la taxa que paguen als bancs locals les entitats finançables per les entitats bancàries tradicionals. La taxa d'interès mínima que es cobra és del 9% més l'índex inflacionari, fet que permet mantenir el valor del capital invertit.

Tot i això, EDCS segueix otorgant préstecs a terminis molt més llargs i a socis amb situacions complicades que no són considerats finançables per les entitats bancàries tradicionals. En cap cas, EDCS es planteja obligar a acceptar préstecs en moneda "dura" al 9% si els demandants consideren preferible préstecs en moneda local.

EDCS a Catalunya

L'ONG pel desenvolupament SETEM té relació amb EDCS des de 1993. El vincle s'establí a partir d'Alternativa-3, donat que EDCS també finança activitats d'importació de productes de comerç just i en particular havia donat suport a Alternativa-3. D'aleshores ençà, els contactes han anat consolidant-se progressivament.

El 1996 es plantejà la possibilitat d'establir una delegació d'EDCS a Catalunya, a partir de la constatació que aquest tipus de finançament existia arreu d'Europa mentre que a casa nostra era un fenomen pràcticament desconegut. A més, EDCS ha mostrat interès a tenir una representació a l'Estat Espanyol.

Des de SETEM s'establiren els primers contactes per tal de constituir una associació de suport d'EDCS. Els arguments a favor de crear aquesta mena de delegació i no crear una nova entitat es basen, d'una banda, en la infraestructura mínima que requeriria⁷³, de l'altra en la dimensió internacional que té EDCS i l'extens arrelament en contextos diferents⁷⁴ i, per últim, en el fet d'enriquir-se amb l'experiència i bagatge d'EDCS. Un factor adicional seria el fet de la distància a l'hora de valorar els projectes en quant a la seva viabilitat. Aquest fet s'entén que estalvia riscos d'amiguisme, d'excés de confiança, considerats aspectes clau pel bon funcionament d'una iniciativa d'aquestes característiques. Tot i això, es considera fonamental comptar amb el suport d'institucions i/o gent del propi àmbit territorial.

La iniciativa, ara per ara, està pendent dels resultats d'un estudi jurídic, que ha estat encarregat al Col·lectiu Ronda, de Barcelona. A partir dels resultats de l'informe caldrà definir l'àmbit territorial en que operarà l'entitat⁷⁵ i la fórmula jurídica a adoptar⁷⁶, sobretot pel que fa a la recaptació d'estalvi.

EDCS valora de forma especial que la imatge que es doni sigui la d'un banc, desvinculant-se especialment de la imatge de la ONG pel desenvolupament que recull donatius. En definitiva es tractaria d'evitar la mentalitat desde la qual, sovint, la gent es relaciona amb les ONGs.

⁷³ Una petita oficina amb molt poc personal.

⁷⁴ EDCS treballa amb 64 països repartits per tots els continents.

⁷⁵ En principi s'aposta per començar en l'àmbit català. Pel que fa a la resta de l'Estat no se sap encara si és millor centralitzar-ho tot des d'aquí o crear suboficines.

⁷⁶ Els problemes bàsics per crear una associació de recolzament d'EDCS es troben en els aspectes financers (emissió d'accions, pagament de dividends, transferència d'inversions de capital a EDCS, etc) i la fórmula jurídica que l'entitat hauria de tenir per dur a terme aquestes operacions. Inicialment tan sols es descarta constituir-se en banc. No es descarta, en canvi, esdevenir una cooperativa de crèdit. A banda de la tradicional complexitat que implica ajustar els diferents marcs jurídics estatals, es valora l'implementació de l'euro com un avantatge, donat que estalvia els problemes dels tipus de canvi.

No s'ha fet cap estudi de mercat però es parteix de la constatació d'una demanda creixent. Per altra banda, EDCS insisteix que aquesta iniciativa es posi en marxa a petita escala, sense pressa per anar creixent i agafar rodatge, donant per descomptat que la iniciativa anirà creixent sola. Pel que fa a la difusió, per tant, el plantejament inicial no és començar amb un gran desplegament de mitjans. El calendari establert preveu endegar la iniciativa a finals de 1999.

6. Colonya Caixa Pollença i Fundació Deixalles

Recentment, Colonya Caixa Pollença⁷⁷ i la Fundació Deixalles⁷⁸ han establert un acord de col·laboració. Les relacions financeres establertes entre ambdues institucions es concreten en que tot projecte de constitució d'autoocupació col·lectiva, per part de la Fundació Deixalles, i que correspongui a criteris d'inserció sociolaboral i activitat ambiental, es pot presentar com estudi de viabilitat econòmica, social i ambiental a aquesta entitat financera.

Partint d'aquestes premisses, i a proposta de la Fundació, la Caixa d'Estalvi estudia la forma de tres possibles actuacions financeres diferents:

- Peticions de préstecs "tous" o préstecs sense cap mena d'interès⁷⁹.
- Participació de la Caixa com a soci capitalista, sempre minoritari, de la iniciativa empresarial.
- Combinació de les dues fórmules anteriorment explicades en un mateix projecte o iniciativa.

⁷⁷ Una les caixes més petites de tot l'estat amb una capacitat d'estalvi d'uns 15.000 milions de pessetes.

⁷⁸ La Fundació Deixalles és una entitat sense ànim de lucre, que vé funcionant desde fa 11 anys. Entre els seus principals objectius es troba la inserció sociolaboral de persones desfavorides. Per a aconseguir aquest objectiu, la seva activitat se centra en la recollida, tractament i reciclatge de RSU. La Fundació, a banda del seu propi circuit de recollida de mobles, electrodomèstics, paper, roba, etc... és desde fa més de tres anys la responsable de la recollida selectiva de tots els pobles de Mallorca. En les seves instal·lacions es troben distints tallers amb aquesta finalitat ambiental: taller de fusteria per a la restauració de mobles o fabricació de mobles nous a partir de fusta vella, selecció de roba, paper, llaunes, taller de reparació d'electrodomèstics, etc... Una altra de les facetes de la institució és la constitució d'empreses amb finalitats d'inserció i respectuoses amb el medi ambient. Aquesta iniciativa empresarial està habitualment vinculada a Iniciatives Europees, cas Horizon, cofinançat pel FSE, l'Ajuntament de Palma i el Govern Balear. Des d'aquesta iniciativa es constitueixen processos de formació i d'autoocupació col·lectiva, havent-se constituït empreses partint d'ella i d'altres programes (empreses d'Ecomissatgeria, de Bioconstrucció, de venda de roba de segona mà, de recollida de xatarra, de restauració de mobles, etc...). Algunes d'aquestes empreses han comptat amb el recolzament financer de les Iniciatives Europees i de capital financer privat.

⁷⁹ Les dues fórmules signifiquen que si es fan operatius Caixa Colonya, segons les normes del Banc d'Espanya, retorna els interessos, en forma de subvencions a través de la Fundació Guillermo Cifre, que l'entitat financera gestiona.

En base a aquestes relacions Colonya Caixa Pollença ha començat a treballar en un projecte d'Estalvi Ètic, el qual està en fase de culminació i previsiblement sorgirà a principis de l'any 1999. Aquest Estalvi Ètic consistirà en una llibreta o compte especial d'estalvi, en la qual les persones o entitats públiques o privades veuran reduïts els seus guanys en un percentatge petit, amb la garantia que aquest resultat, conjuntament amb la capacitat global de negoci que el compte generi, serà invertit en projectes socials i/o ambientals, sempre prevalent el criteri d'inserció laboral de sectors desfavorits.

L'entitat financera Colonya aportarà a través de la seva Fundació Guillem Cifre una quantitat permanent de diner, amb la finalitat de garantir una quantitat total mínima per a començar determinades experiències, fins que l'Estalvi Ètic generi els seus fruits.

Aquest estalvi ètic, així com el vist-i-plau dels projectes que es presentin, estaria garantit per un Comitè Ètic configurat per distintes administracions i ONG's.

En definitiva, aquesta experiència es basa en la utilització d'estructures de finançament convencional per afavorir el finançament alternatiu.

7. Fons d'inversió ètic "Intermón"

Una coneguda ONG pel desenvolupament, Intermón, està promovent la creació del primer fons d'inversió ètic a l'estat espanyol. Aquesta iniciativa neix arrel de la constatació de l'èxit obtingut per aquest tipus de fons en països com Anglaterra i EEUU i de la creença que per canviar actituds "cal oferir a la societat mitjans que permetin canviar-les"⁸⁰.

L'interès d'Intermón pels instruments financers solidaris no és nou, però no s'ha materialitzat fins ara perquè l'ONG ha estat concentrada en altres projectes de gran magnitud, com és el cas del Comerç Just. Sembla ser que fou un estudi intern, que va incloure un viatge per diferents països europeus, el que finalment va decidir Intermón a actuar en aquest sentit.

Com a moltes d'altres ONGs pel desenvolupament, Intermón sol disposar de forts excedents de tresoreria, ja que els diners que ingressa⁸¹ no sempre poden ser automàticament transferits als seus projectes en els

⁸⁰ Presentació oral del projecte a càrrec de Ma. Joseé Tortosa, d'Intermón, a València. Seminari sobre estalvi ètic. València, novembre 1998.

⁸¹ Ingressa un 53% provinents de socis i donants privats, la resta de financers públics.

països de destí. Durant un determinat període de temps Intermón afronta la qüestió de com rendibilitzar aquests recursos, invertint-los de forma que no s'estigui finançant alguna activitat que sigui precisament allò contra el qual l'ONG està lluitant. L'estalvi ètic neix, en definitiva, d'aquesta necessitat de saber com i on són invertits els nostres diners.

Actualment el projecte es troba en una fase de negociació entre Intermón i diferents entitats financeres, en la qual l'ONG ha establert una sèrie de criteris no-negociables, uns mínims que s'han de complir perquè Intermón segueixi interessada en la creació d'un fons d'inversió ètic.

En primer lloc, el fons d'inversió haurà de ser de l'entitat financera (banc, caixa o gestora de fons) i no pas d'Intermón. L'objectiu declarat de l'ONG no és crear un instrument financer propi, sinó promoure que una entitat financera convencional el creï i l'assumeixi com a propi (gestió, comercialització). Intermón pretén involucrar-se en el control ètic de les inversions que realitzi el fons, a través d'una Comissió Ètica que haurà de ser independent de la gestora i no-retribuïda. La compensació econòmica a Intermón per la seva implicació- i probablement la cessió del nom- vindrà a través d'un percentatge de la comissió de gestió. Aquests recursos seran destinats per l'ONG als seus projectes de desenvolupament.

El fons d'inversió ha de ser estable i no especulatiu, és dir, que s'ha de basar en inversions a llarg termini. Per altra banda ha de ser accessible a tothom, amb una participació mínima baixa (25.000 ptes o menys) de manera que es doni entrada als petits estalviadors. El fons podrà invertir en renda fixa (títols de l'Estat). El principal promotor d'aquesta iniciativa, Ramon Garcia, Director Financer d'Intermón, calcula que el fons d'inversió ètic mourà, de partida, un volum d'uns 2.000 o 3000 milions de pessetes.

Intermón considera la creació del fons una nova forma d'estalviar i no pas un nou instrument de cooperació. Aquest estalvi genera lògicament una inversió que, com a mínim en una primera fase, serà ètica segons el criteri negatiu⁸² (no invertir en determinades empreses que siguin èticament reprobables). Tanmateix, la filosofia del fons és intentar promoure una actitud proactiva de suport a empreses socialment responsables.

El context econòmic actual sembla prou favorable a la iniciativa d'Intermón. Si per quelcom s'ha caracteritzat el panorama bancari dels darrers anys és per l'espectacular desenvolupament dels fons d'inversió, que han anat guanyant terreny als dipòsits bancaris tradicionals i han arribat a constituir fins el 40 o 50% del passiu d'alguns bancs (els fons d'inversió suposen a Espanya uns 33 bilions de pessetes).

⁸² Veure classificació de les inversions ètiques a ALSINA,O.: SUNYER, R.: Informe sobre la Banca Ètica a Europa.- Barcelona: Fundació Jaume Bofill (Finestra Oberta), 1998.

Tanmateix, cal tenir en compte que els fons d'inversió ètics van aparèixer ja als anys 70 i han demostrat durant la dècada dels 80 el seu bon funcionament. El pas donat per Intermón, doncs, no ha de ser interpretat com una resposta a cap moda sinó com la resposta a una manca incomprensible de productes d'estalvi ètic al nostre país. Una iniciativa pionera que, de prosperar, seria un instrument útil per intentar canviar mentalitats i vincular l'estalvi a conceptes com responsabilitat i control.

De moment, sembla ser que bancs i caixes han mostrat força interès envers la iniciativa. Veuen els fons ètics com un nou producte financer, minoritari però suficientment atractiu. Un exemple d'aquest interès de les entitats financeres tradicionals ens el donava Gebasa⁸³, la gestora de fons d'inversió vinculada a BanCaixa (València). En un qüestionari que ha estat recentment enviat a 150.000 clients de BanCaixa, s'ha inclòs la següent pregunta: *Estaria vostè disposat a invertir en fons d'inversió ètics?*

8. Deute benèfic

L'objectiu de l'emissió de deute benèfic és el finançament de la compra d'un nou local i de projectes nous de Fundació Engrunes⁸⁴. Més concretament, consisteix en dotar la Fundació Engrunes d'un fons propi d'entre 200 i 225 milions de pessetes, destinats a amortitzar la inversió i arreglar la nau industrial recentment adquirida que ascendeix a 160 milions de pessetes, destinant la resta a un programa de desguàs, descontaminació i aprofitament de parts dels vehicles abandonats als municipis de Sant Cugat i Barcelona, i deixant un remanent per a la tresoreria.

El deute benèfic, doncs, podria ser considerat com una font de "donatius amb interessos". El deute és pràcticament un donatiu en quant tots aquells qui el compren renuncien, en el mateix moment d'adquisició, a recuperar el principal. Tanmateix, obtenen uns interessos del 6% durant els 4 anys d'amortització de les obligacions. De forma resumida, les característiques

⁸³ Seminari "Estalvi ètic: una forma de finançament de la cooperació internacional al desenvolupament" que, organitzat per Atelier i amb el finançament de l'Obra Social de Bancaixa, tingué lloc a València els dies 26 i 27 de 1998.

⁸⁴ Engrunes és una fundació privada, sense afany de lucre que, com a Empresa d'Inserció Socio-laboral, té com a objectiu principal: la inserció sociolaboral de col·lectius en situació d'exclusió social, a través de processos personalitzats de formació i de treball. Amb aquesta finalitat, Engrunes manté en els seus programes la creació de llocs de treball a través de diferents iniciatives empresarials: recollida i transport de Residus sòlids urbans (reciclatge i recuperació), gestió de residus, construcció (rehabilitació i manteniment d'habitatges, locals i edificis), venda al detall de productes de segona mà, comerç just, reciclatge d'automòbils (retirada, descontaminació, venda de peces), tallers (restauració de mobles i fusteria, electrodomèstics, taller de confecció), neteja de locals i pisos (mudances i transports).

de l'emissió són:

Nominal de les obligacions	500.000 ptes
Desemborsament de les mateixes	al comptat
Tipus d'interès	6%
Període de pagament d'interessos	4 anys
Característiques	renúncia a recuperar el principal
Import	Mínim de 400 milions Màxim de 1200 milions

Junt amb la rendibilitat del 6%, els altres avantatges per a l'inversor-donant serien el realitzar un donatiu fiscalment desgravable i, òbviament, el fet d'actuar en recolzament de l'economia social.

Des de la perspectiva del col.locador, en canvi, els avantatges es podrien resumir en les comissions per col.locació, la retenció dels interessos a pagar en 4 anys per part de l'entitat financera, sense cost financer per a ella, el fet que seria un producte nou, la possibilitat de premis i la satisfacció d'estar col.laborant al desenvolupament d'Engrunes.

Per a la Fundació Engrunes suposaria un ingrés considerable de fons nous i el poder donar publicitat de les seves activitats.

L'emissió de deute benèfic és una iniciativa individual de Jaume Torras, responsable econòmic de la Fundació Paulino Torras i col.laborador habitual d'Engrunes. El projecte encara està en fase de negociació amb les entitats bancàries. Fins ara, només els càlculs de previsió, realitzats per a diferents volums d'emissió, ens donen una idea de quins serien els resultats del deute benèfic.

Cal esmentar que la raó de plantejar en aquests càlculs l'emissió de 1200 milions és que, en cas d'aconseguir-se, es crearia un fons d'inversió solidari (un percentatge dels beneficis es dedicarien a la Fundació Engrunes), fons que seria gestionat per la pròpia entitat financera.

La iniciativa no descarta realitzar la col.locació entre empreses. Aquestes podrien comptabilitzar com a despesa el donatiu i podrien subscriure quantitats majors, de l'ordre d'un o dos milions de pessetes, que els particulars.

Conclusions

El propòsit d'aquest informe no era altre que analitzar els diversos intents de crear un gran instrument financer alternatiu a Catalunya, així com fer una panoràmica d'experiències actuals, per tal d'extreure elements que puguin orientar el procés de creació d'una banca ètica al nostre país.

Òbviament, el fracàs de les experiències que hem esmentat en la primera part d'aquest informe s'explica per una pluralitat de causes. Així, podríem considerar factors com la manca d'una formació específicament financera dels gestors, fet que sens dubte influí en certs casos en una gestió poc eficient, amb una excessiva concentració del risc i una política creditícia poc prudent. Així mateix, la manca de controls rigorosos des d'un punt de vista comptable accentuà la vulnerabilitat de les entitats davant d'actuacions poc ortodoxes. També caldria considerar el propi context social i polític del país. Efectivament, aquestes experiències es desenvoluparen en un escenari marcat per una transició política encara molt propera, que comportava sovint un excessiva politització, i per uns moviments socials poc vertebrats.

De tots els diversos factors, però, considerem que l'element clau va ser la manca de consens entorn les diferents iniciatives.

Respecte les experiències que actualment existeixen a Catalunya, cal dir que no fan sinó confirmar l'interès creixent i progressiu que el tema de les inversions ètiques té al nostre país. Cap d'elles, però, respon a una dimensió i un volum d'activitat comparables als assolits per les banques ètiques existents arreu d'Europa i del món.

Això no obstant, creiem que tant les experiències no reeixides com les actuals formen part d'un procés que ara es comença a manifestar amb força al nostre país i que no és altre que la creixent voluntat social de donar un sentit ètic a l'economia, mitjançant la creació d'instruments financers alternatius a la banca tradicional. Aquest fet, per altra banda, s'insereix en un fenomen d'abast mundial i que ja compta amb realitats concretes des de fa dècades en països com Estats Units o Anglaterra.

Una ullada ràpida a aquests processos i l'anàlisi de la realitat precedent al nostre país ens permeten constatar que aquí el fenomen tot just s'ha començat a manifestar. Dit d'una altra manera, el nombre d'experiències d'inversió ètica, més o menys properes a la banca ètica europea, és molt probable que es multipliqui sobtadament al nostre país, especialment en el sector bancari. Depèn, doncs, dels diversos actors de l'anomenat Tercer Sector impulsar, mitjançant la recerca del consens més ampli possible,

una banca ètica que expressi els seus valors propis i doni suport a les necessitats d'aquest sector.

Considerem, en definitiva, que els problemes fonamentals que impedeixen la creació d'una banca ètica a Catalunya no són en cap cas qüestions de tipus financer. És tant important la constitució del capital social necessari com la maduració de la base social a la que s'ha d'adreçar l' oferta de captació de recursos i de prestació de recursos, i entenem que aquesta maduració ha de passar per una estratègia de diàleg i acostament de posicions. Tenir constituïda una supra-estructura amb capital social suficient però sense una maduració adequada de la base social podria conduir a la precipitació del procés.

Amb això no volem dir que una bona gestió financera i uns responsables capacitats professionalment no siguin indispensables. Evidentment ho són, però en una escala de prioritats temporals les situaríem en un segon lloc. L'aspecte clau, ara per ara, és la recerca d'un consens prou ampli entre els diferents actors de l'economia social.

Cal que existeixin experiències diverses, és positiu i enriquidor encara que siguin de dimensió molt acotada, però considerem important també crear les condicions perquè es pugui donar un cert procés d'ensamblatge entre el cooperativisme, els moviments d'església, el sector de les ONGs pel desenvolupament i, en general, tots els diferents sectors que conformen el món de l'economia social i que, en definitiva, són els qui haurien d'impulsar una iniciativa semblant. El fet que aquest Tercer Sector tingui una importància socioeconòmica creixent encara fa més evident la necessitat d'un instrument financer que li sigui propi.

En aquest sentit, considerem que la creació d'una "Associació vers la Banca Ètica" podria ser un instrument decisiu perquè aquest procés, necessàriament lent, vagi avançant en processos de coordinació, en acostament de posicions, des del reconeixement mutu a la riquesa i particularitat de cada experiència, ja que sense reconeixement no hi pot haver durabilitat.

Una associació podria ser el marc idoni on els actors poguessin aportar nous elements, suport tècnic, una altra visió estratègica per a l'iniciativa. Aquesta Associació vers la Banca Ètica no s'hauria de col·locar, en cap cas, per sobre de les realitats que estan vinculades a bases socials concretes. S'hauria de col·locar, imprescindiblement, al costat, assumint una funció de tipus relacional, vehiculadora d'elements de consens. L'estratègia ha d'estar necessàriament consensuada. L'Associació també podria realitzar aquesta funció, si es vol potser al davant des d'un punt de vista estratègic.

Finalment, un aspecte també fonamental és el fet de ser ambiciós, sens dubte. Són els projectes ambiciosos els que cridaran l'atenció de la societat civil i donaran la credibilitat necessària per al seu inici. L'ambició, però, hauria de començar per baix. El gran repte és aconseguir el consens.

És evident l'enorme influència que té l'ús del diner en la configuració del món on vivim. Les diferents experiències de Bancs Ètics existents arreu mostren que, efectivament, són un bon instrument per poder decidir com s'utilitzen els nostres diners, en què s'inverteixen i en què no, de manera que esdevenen finalment un instrument immillorable d'aprofundiment democràtic, donat que invita a ser conseqüent amb les pròpies idees i conviccions així com a col.laborar eficaçment a construir la societat més justa que volem. A més de ser una manera efectiva d'influir en la societat, una banca ètica pot ser una possibilitat d'exercir responsablement la llibertat en un espai que encara no hem construït però que podem construir.